

Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының «Жәлил шәһәр
тибындагы поселогы» муниципаль берәмлеге Советы

РЕШЕНИЕ

29 ноябрь 2012 ел

№70

**Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының " Жәлил шәһәр
тибындагы поселогы» муниципаль берәмлеге Уставын яңа редакциядә кабул
итү турында**

Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының «Жәлил шәһәр
тибындагы поселогы» муниципаль берәмлеге Советы **КАРАР БИРӘ:**

1. Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының «Жәлил шәһәр
тибындагы поселогы» муниципаль берәмлеге Уставын яңа редакциядә кабул итәргә
(1 нче кушымта).

2. Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының «Жәлил шәһәр
тибындагы поселогы» муниципаль берәмлеге Уставын яңа редакциядә теркәү
өлкәсендәге федераль башкарма хакимият органының территориаль органына
законнарда билгеләнгән тәртиптә жибәрергә.

3. Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының «Жәлил шәһәр
тибындагы поселогы» муниципаль берәмлеге уставы жирле үзидарә Советының
28.06.2005 ел карары белән кабул ителгән, RU 165361012005001 Дәүләт теркәү
номеры, Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының «Жәлил шәһәр
тибындагы поселогы» муниципаль берәмлеге Уставына Татарстан
Республикасының Сарман муниципаль районының Жәлил шәһәр тибындагы
поселогы Советының 12 нче карары белән кертелгән үзгәрешләр һәм өстәмәләр
10.05.2007, №122, 03.03.2008 ел, №198 от 03.09.2010 ел (Россия Федерациясе
Юстиция министрлыгының Идел буе федераль округы буенча Идарәсе тарафыннан
тиешенчә теркәлгән 01.06.2007 ел, RU 165361012007001; 18.06.2008 ел, дәүләт
теркәү номеры RU 165361012008001; Россия Федерациясе Юстиция министрлыгы
идарәсе Татарстан Республикасы буенча 27.09.2010 ел, гн Дәүләт теркәү номеры
165361012010001) үз көчен югалткан дип танырга.

4. Әлеге карар гамәлдәге законнарда билгеләнгән срокларда да үз көченә керә.

5. Әлеге карарның үтәлешен үзем контрольдә тотам.

Татарстан Республикасы
Сарман муниципаль районы
Жәлил шәһәр тибындагы поселогы
Советы Рәисе

И.Ф. Вафин

КАБУЛ ИТЕЛГӘН

Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының «Жәлил шәһәр тибындагы поселогы» муниципаль берәмлеге Советының 29.11.2012 №70 карары белән

Татарстан Республикасы,
Сарман муниципаль районы
Жәлил шәһәр тибындагы поселогы» МБ
башлыгы

Татарстан Республикасы
Сарман муниципаль районы
«Жәлил шәһәр тибындагы поселогы» МБ
Советы Рәисе

_____ И.Ф. Вафин

МУНИЦИПАЛЬ БЕРӘМЛЕК УСТАВЫ
«ЖӘЛИЛ ШӘҺӘР ТИБЫНДАГЫ ПОСЕЛОГЫ»
САРМАН МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЯҢА РЕДАКЦИЯСЕНДӘ

Жәлил ш.т.п.

Эчтәлек

Гомуми нигезләмәләр.

II бүлек. Жирле үзидарә халкы тарафыннан турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда халыкның катнашуы формалары. III бүлек. Авыл жирлеге Советы.

IV бүлек. Жирлек башлыгы.

Башкарма комитет житәкчесе.

VI башлыгы. Жирлекнең башка жирле үзидарә органнары. Жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеге.

VII башлыгы. Сайлау комиссиясе.

VIII башлыгы. Жирле үзидарә органнары эшчәнлегенең гражданлык - хокукый һәм финанс нигезләре.

IX башлыгы. Жирлек башлыгына һәм жирлекнең башка вазыйфаи затларына бирелә торган социаль һәм башка гарантияләр.

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының жаваплылыгы.

XI бүлек. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары.

XII-Сан. Жирлекнең икътисади нигезе.

XIII. Жирлекнең финанс нигезе.

XIV бит. Авыл жирлеге уставын кабул итү. Әлеге Уставка үзгәрешләр кертү.

Гомуми нигезләмәләр

Статья 1. Шәһәр жирлеге һәм аның статусы.

1. "Сарман муниципаль районының Жәлил шәһәр тибындагы поселогы» муниципаль берәмлегенә шәһәр жирлеге статусы бирелгән.

2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме - " Сарман муниципаль районының Жәлил шәһәр тибындагы поселогы» (алга таба текст буенча - поселение).

Административ үзәкнең урнашу урыны: 423368, Республика

Татарстан, Сарман районы, Жәлил ш. т. п.

3. "Жәлил шәһәр тибындагы поселогы» муниципаль берәмлеге Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районы составына керә.

2 нче Статья. Жирлекнең территориаль төзелеше

1. Жирлек территориясе составына Жәлил шәһәр тибындагы поселогы, Габдрахман, Кызыл Бакча, Яңа Минзәләбаш авыллары керә.

2. Жирлек чикләре " Сарман муниципаль районы «муниципаль берәмлегенең һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләренең территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында «2005 елның 31 гыйнварындагы 39-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.

3. Жирлек территориясе составына милек формасына һәм максатчан билгеләнешенә карамастан жирләр керә.

4. Жирлек чикләрен үзгәртү, аны үзгәртү Татарстан Республикасы законы

белән законнарда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

3 нче Статъя. Жирле үзидарәне гамәлгә ашыру өчен халык хокукы
жирлек

5. Жирлектә үзидарә Россия Федерациясе гражданны тарафыннан жирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда һәм башка турыдан-туры ихтыяр белдерү формаларында катнашу, шулай ук әлеге устав белән каралган жирле үзидарәнең сайланулы һәм башка органнары аша гамәлгә ашырыла.

6. Сайлау хокукына ия булган гражданныар женесенә, расасына, милләтенә, теленә, чыгышына, мөлкәтенә һәм вазыйфаи хәленә, дингә мөнәсәбәтенә, ышануларына, ижтимагый берләшмәләргә каравына бәйсез рәвештә жирле үзидарәне гамәлгә ашыруга тигез хокуклы.

Жирлек территориясендә даими яки күбесенчә яшәүче чит ил гражданныары жирле үзидарәне гамәлгә ашырганда Россия Федерациясенәң халыкара шартнамәләре һәм федераль законнар нигезендә хокукларга ия.

7. Гражданныар турыдан-туры жирле үзидарә органнарына һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларына мөрәжәгать итәргә, жирле үзидарә органнары эшчәнлегә турында мәгълүмат алырга хокуклы.

8. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары һәркемгә аның хокукларына һәм ирекләренә турыдан-туры кагыла торган документлар һәм материаллар белән танышу мөмкинлеген, шулай ук жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлегә турында, әгәр законда башкача каралмаган булса, гражданныарның башка тулы һәм дәрәс мәгълүмат алу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

Жирлекнең жирле үзидарә органнары массакүләм мәгълүмат чаралары аша гражданныарга жирлекнең һәм аның аерым территорияләренәң аеруча әһәмиятле мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торақ-коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәтләр күрсәтүче социаль-мәдәни һәм башка учреждениеләр һәм хезмәтләр чөлтәре үсеше, социаль ташламалар, ижтимагый тәртипне саклау торышы һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында даими рәвештә мәгълүмат бирәләр 09.02.2009 ел. № 8-ФЗ «Дәүләт органнары һәм жирле үзидарә органнары эшчәнлегә турындагы мәгълүматтан файдалануны тәмин итү хақында».

6. Гражданныар, оешмалар, әгәр аларның хокуклары һәм ирекләре бозылган дип санаса, судта жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затларының карарларына, гамәлләренә (гамәл кылмавына) шикаять бирергә хокуклы.

4 нче Статъя. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасы

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасына жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлек башкарма комитеты, жирлекнең контроль исәп-хисап органы керә.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү әлеге Уставка үзгәрешләр кертү юлы белән башкарыла.

5 нче Статъя. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр

1. Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә керә:

1) жирлек бюджетын формалаштыру, раслау, үтәү һәм әлеге бюджет үтәлешен контрольдә тоту;

2) жирлекнең жирле салымнарын һәм жыемнарын билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару;

3) муниципаль жирлектәге мөлкәткә ия булу, файдалану һәм алар белән эш итү;

4) жирлек чикләрендә Халыкны электр, жылылык, газ һәм су белән тәмин итү, халыкны ягулык белән тәмин итүне Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә оештыру;

5) жирлекнең торақ пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлегә һәм аларда юл хәрәкәте иминлеген тәмин итү, шул исәптән парковкалар (парковка урыннары) булдыру һәм аларның эшләвен тәмин итү, жирлекнең торақ пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларының сакланышына муниципаль контрольне гамәлгә ашыру, шулай ук автомобиль юлларыннан файдалану һәм Россия Федерациясе законнары нигезендә юл эшчәнлеген гамәлгә ашыру өлкәсендә башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру;

6) жирлектә яшәүчеләрне һәм аз керемле гражданны торақ урыннарына мохтажлар белән тәмин итү, муниципаль торақ фондын төзүне һәм карап тотуны оештыру, торақ төзелешә өчен шартлар тудыру, муниципаль торақ контролен гамәлгә ашыру, шулай ук торақ законнары нигезендә жирле үзидарә органнарының башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру;

7) халыкка транспорт хезмәтләре күрсәтү өчен шартлар тудыру һәм террорчылыкны һәм экстремизмны профилактикалауда катнашу, шулай ук жирлек чикләрендә террорчылык һәм экстремизм нәтижәләрен минимальләштерү һәм (яки) бетерү;

8) жирлек чикләрендә гадәттән тыш хәлләр нәтижәләрен кисәтүдә һәм бетерүдә катнашу;

9) жирлекнең торақ пунктлары чикләрендә янғын куркынычсызлыгының беренчел чараларын тәмин итү;

10) жирлектә яшәүчеләрне элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

11) халыкка китапханә хезмәте күрсәтүне оештыру, жирлек китапханәләренең китапханә фондларын комплектлау һәм саклау;

12) жирлектә яшәүчеләрне мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

13) жирлек милкәндәге мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне) саклау, куллану һәм популярлаштыру, жирлек территориясендә урнашкан жирле (муниципаль) әһәмияттәге мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне) саклау;

14) жирле халык сәнгать ижатын үстерү өчен шартлар тудыру, жирлектә халык һөнәрчеләген саклауда, торгызуда һәм үстерүдә катнашу;

15) жирлек территориясендә физик культура һәм массакүләм спортны үстерү өчен шартлар тудыру, жирлекнең рәсми физкультура-сәламәтләндерү һәм спорт

чараларын үткөрүне оештыру;

16) жирлектә яшәүчеләрнең күпләп ял итү өчен шартлар тудыру һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерүне оештыру, шул исәптән гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр буйларына ирекле керү мөмкинлеген тәмин итү;

17) жирлекнең архив фондларын формалаштыру;

18) көнкүреш калдыклары һәм чүп-чар жыю һәм чыгаруны оештыру;

19) жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау, шул исәптән биналарны (торак йортларны да кертеп), корылмаларны һәм алар урнашкан жир кишәрлекләрен карап тоту, тиешле Биналарның һәм корылмаларның фасадлары һәм киртәләренең тышкы кыяфәтенә, төзекләндерү эшләре исемлегенә һәм аларны үтәү вакытына карата таләпләрне билгели торган таләпләр; биналарның (аларда булган урыннарның) һәм корылмаларның төзекләндерүдә милекчеләренең катнашу тәртибен билгеләү якин-тирә территорияләр; жирлек территориясен төзекләндерүне оештыру (урамнарны яктырту, территорияне яшелләндерү, урамнар исемнәре һәм йорт номерлары белән күрсәткечләр кую, кече архитектура формаларын урнаштыру һәм тоту), шулай ук жирлекнең торак пунктлары чикләрендә урнашкан шәһәр урманнарын, аеруча саклаулы табигать территорияләрен куллану, саклау, торгызу;

жирлекнең генераль планнарын, жирлектән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләрен раслау, жирлекнең генераль планнары нигезендә эзерләнган территорияне планлаштыру буенча документацияне раслау, төзелешкә рөхсәтләр (Россия Федерациясенең шәһәр төзелеше кодексында, башка федераль законнарда каралган очрактан тыш), жирлектә урнашкан капитал төзелеш объектларын төзегәндә, үзгәртеп корганда объектларны файдалануга тапшыруга рөхсәтләр бирү, жирле нормативларны раслау жирлекләренең шәһәр төзелеше проектлары, жирләргә резервлау һәм алу, шул исәптән жирлек чикләрендә муниципаль ихтияжлар өчен жир кишәрлекләрен сатып алу, жирлектән файдалануга Муниципаль контрольне гамәлгә ашыру;

22) ритуаль хезмәтләр оештыру һәм күмү урыннарын тоту;

23) Гражданның оборонасы, халыкны һәм жирлек территориясен табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән саклау чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;

24) жирлек территориясендә авария - коткару хезмәтләре һәм (яки) авария-коткару формировауларга эшчәнлеген оештыру, карап тоту һәм оештыру;

25) кешеләрнең су объектларында куркынычсызлыгын тәмин итү, аларның тормышын һәм сәламәтлеген саклау чараларын гамәлгә ашыру;

26) жирлек территориясендә дөвалау-савыктыру урыннарын һәм жирле эһәмияттәге курортларны булдыру, үстерү һәм саклауны тәмин итү, шулай ук жирле эһәмияттәге аеруча саклаулы табигый территорияләргә куллану һәм саклау өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыру;

27) авыл хужалыгы производствосын үстерүгә ярдәм итү, кече һәм урта эшкүарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру;

28) жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыру һәм тормышка ашыру;

29) су законнары белән билгеләнгән чикләрдә гамәлгә ашыру

Россия Федерациясе Су объектлары милекчесе вәкаләтләре,

аларны куллану чикләүләре турында халыкка хәбәр итү;

30) муниципаль урман контролен гамәлгә ашыру;

31) жәмәгать тәртибен саклау буенча халыкның ирекле берләшмәләре эшчәнлеген өчен шартлар тудыру;

32) торак пунктларда гражданның урамнарына, мәйданнарына һәм башка территорияләренә исемнәр бирү, йортларның номерациясен билгеләү;

33) " коммерцияле булмаган оешмалар турында «12.01.1996 ел, № 7-ФЗ Федераль законның 31 һәм 31 статьяларында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә социаль юнәлешле коммерциячел булмаган оешмаларга ярдәм күрсәтү;

34) хезмәт күрсәтү өчен бүлмә бирү

жирлекнең административ участогында полиция участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәрне;

35) 2017 елның 1 гыйнварына кадәр полициянең участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына хезмәткәрнең күрсәтелгән вазыйфасы буенча вазыйфаларын башкару чорында торак урыны бирү;

36) муниципаль лотереяләр уздыруга муниципаль контрольне гамәлгә ашыру;

37) махсус икътисадый зона территориясендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыру;

38) жирлек ихтыяжлары өчен ясалма жир участоклары булдыру өчен кирәкле эшләрнең үтәлешен тәмин итү, федераль закон нигезендә ясалма жир участогы төзү турында килешү төзү хокукына ачык аукцион үткәру;

39) жирлек чикләрендә коррупциягә каршы чаралар күрү.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары үз вәкаләтләренең бер өлешен Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә әлегә жирлекләр бюджетыннан муниципаль район бюджетына бирелә торган бюджетара трансфертлар исәбенә тапшыру турында Сарман муниципаль районы жирле үзидарә органнары белән килешүләр төзәргә хокуклы.

3. Жирлекнең жирле үзидарә органнарына аерым дәүләт вәкаләтләрен бирү федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла.

Жирлекнең жирле үзидарә органнары әлегә максатларга бүлөп бирелгән матди ресурслар һәм финанс чаралары чикләрендә тиешле федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен җаваплы.

Тапшырылган вәкаләтләргә гамәлгә ашыру дәүләткә контроль астында. Жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тикшереп торы шартлары һәм тәртибе федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә билгеләнә.

Жирлек советы үз вәкаләтләре чикләрендә жирлекнең жирле үзидарә органнары карамагындагы Матди ресурслардан һәм финанс чараларыннан өстәмә файдалану очракларын һәм тәртибен билгеләргә хокуклы.

6 Статья. Жирле үзидарә органнарының жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл

итүгә хокуклары

Жирлекнең жирле үзидарә органнары хокуклары:

- 1) жирлек музейларын булдыру;
- 2) жирлектә нотариус булмаган очракта, законнарда каралган нотариаль гамәлләр кылу;
- 3) опека һәм попечительлек эшчәнлеген тормышка ашыруда катнашу;
- 4) 2005 елның 1 мартына кадәр муниципаль милектә булган торак йортларны капитал ремонтлауны финанслауны һәм финанслашуны гамәлгә ашыру.;
- 5) жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләрнең хокукларын гамәлгә ашыруга бәйле эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;
- 6) Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә миллиләтара мөнәсәбәتلәр өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыруга ярдәм итү;
- 7) жирлек территориясендәге муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләрне мобилизация эзәрләү чараларын оештыруда һәм тормышка ашыруда катнашу;
- 8) муниципаль Янгын сагы булдыру;
- 9) туризм үсешен өчен шартлар тудыру.
- 10) кеше хокукларын тәэмин итүне ижтимагый контрольдә тотучы Ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтү һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга ярдәм итү.
- 11) "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында"1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләре тарафыннан оештырылган оешмаларга ярдәм күрсәтү.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары башка мәсьәләләренә хәл итәргә, башка дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклары (06.10.2003 елдагы Федераль законның 19 статьясы нигезендә аларга тапшырылмаган). № 131-ФЗ «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында»), әгәр бу катнашу федераль законнарда каралган булса, шулай ук башка муниципаль берәмлекләренә жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары компетенциясенә кертелмәгән һәм алар компетенциясеннән федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән чыгарылмаган башка мәсьәләләренә, жирле бюджетлар керемнәренә исәбенә, бюджетара трансфертлардан тыш, хәл итәргә тиеш Россия Федерациясе, түләүләренә өстәмә нормативлары буенча салым керемнәренә керде.

3. Дәүләт хакимияте органнары һәм (яисә) жирле үзидарә органнары үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле рәвештә барлыкка килгән чыгымнарын финанслау бурычларын муниципаль берәмлекләргә йөкләү рөхсәт ителми.

7 нче Статья. Муниципаль контроль

1. Жирле үзидарә органнары федераль законнарда каралган мәсьәләләргә буенча

муниципаль контроль оештырырга һәм гамәлгә ашырырга хокуклы.

2. "Дәүләт контролен (күзәтчелеген) һәм муниципаль контрольне гамәлгә ашырганда юридик затларның һәм индивидуаль эшкуарларның хокукларын яклау турында" 2008 елның 26 декабрдәгә 294-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга, юридик затларны, индивидуаль эшкуарларны тикшерүләргә оештыруга һәм үткәргүгә бәйле мөнәсәбәтләргә карата кулланыла.

8 нче Статъя. Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы

Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы федераль законнар һәм жирле үзидарә турында Татарстан Республикасы законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

9 Статъя. Жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре

Жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре гамәлгә ашырыла:

- 1) жирлекнең социаль-иқтисадый үсешенә юнәлдерелгән дәүләт программаларын гамәлгә ашыруда жирле үзидарә органнарының катнашуы;
- 2) жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасында килешүләр (килешүләр) төзү;
- 3) даими яки вакытлыча координацияләү, консультатив, киңәш һәм башка эш органнары булдыру;
- 4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында жирлек Советының закон чыгару инициативасы;
- 5) законнарда билгеләнгән хезмәттәшлекнең башка формалары.

10 Статъя. Муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы законнары һәм жирлекнең муниципаль норматив хокукый актлары белән гамәлгә ашырыла.

II бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ХАЛЫК ТАРАФЫННАН ТУРЫДАН ТУРЫ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ ҺӘМ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУДА ХАЛЫКНЫҢ КАТНАШУЫ ФОРМАЛАРЫ

11 Статъя. Жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда халыкның турыдан туры катнашуы

Жирлек халкы жирле үзидарәне тормышка ашыруда түбәндәгә формаларда катнаша:

- 1) жирле референдум;
- 2) муниципаль сайлаулар;
- 3) жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затын чакыртып алу буенча тавыш

бирү;

4) муниципаль берәмлек чикләрен үзгәртү һәм үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;

5) гражданнарның хокук инициативасы;

6) территориаль ижтимагый үзидарә;

7) жәмәгать тыңлаулары;

8) гражданнар жыелышы;

9) гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы);

10) гражданнарны сораштыру;

11) жирле әһәмияттәге иң мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы;

12) жирле үзидарә органнарына гражданнар мөрәжәгатьләре;

13) гражданнар жыены;

14) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формалар.

12 нче Статья. Жирле референдум

1. Жирле референдум халык тарафыннан жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә хәл итү максатыннан үткәрелә.

2. Жирле референдум жирлекнең бөтен территориясендә «Россия Федерациясе гражданнарының сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 12.06.2002 ел, № 67-ФЗ Федераль законы һәм «жирле референдум турында» 24.03.2004 ел, № 23-ЗРТ белән билгеләнгән тәртиптә үткәрелә. 06.10.2003 ел № 131-ФЗ «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында».

3. Жирле референдумда яшәү урыны жирлек чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданнары катнашырга хокуклы. Россия Федерациясенә халыкара килешүләре нигезендә һәм законда билгеләнгән тәртиптә, жирлек территориясендә даими яшәүче чит ил гражданнары Россия Федерациясе гражданнары кебек үк жирле референдумда катнашалар. Гражданнар яшерен тавыш биргәндә гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә жирле референдумда катнашалар.

4. Жирле референдум үткәрү турында карар жирлек Советы тарафыннан инициатива белән кабул ителә:

1) жирле референдумда катнашырга хокуклы гражданнар;

2) уставлары сайлауларда һәм (яки) референдумнарда катнашуны күздә тоткан һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда теркәлгән сайлау берләшмәсе, бүтән ижтимагый берләшмә;

3) жирлек Советы һәм жирлек башкарма комитеты житәкчесенә бергәләп тәкъдим ителүе.

5. Гражданнар, сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр инициативасы буенча жирле референдумны билгеләү шарты булып, әлеге инициативаны хуплап имзалар жыю тора.

6. Жирлек Советы һәм жирлек башкарма комитеты житәкчесе белән берлектә референдум үткәрү инициативасы жирлек Советы карары һәм жирлек башкарма комитеты житәкчесе карары белән рәсмиләштерелә. Күрсәтелгән инициативаны тәкъдим итү тәртибе жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

7. Жирлек Советы жирле референдумны жирлек Советына жирле референдум үткәрү инициативасын тәкъдим итү турында документлар кертелгәннән соң 30 көн эчендә билгели.

Жирле референдум билгеләнгән срокларда жирлек Советы тарафыннан билгеләнмәгән очракта, референдум гражданнар, сайлау берләшмәләре, жирлек башлыгы, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары, Татарстан Республикасы Сайлау комиссиясе яисә прокурор мөрәҗәгатә нигезендә суд тарафыннан билгеләнә. Суд билгеләгән жирле референдум жирлекнең сайлау комиссиясе тарафыннан оештырыла, аны үткәрүне тәмин итү Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә башкарма органы яисә жирле референдум үткәрүне тәмин итүгә йөкләнгән башка орган тарафыннан гамәлгә ашырыла.

8. Тавыш бирү нәтиҗәләре һәм жирле референдумда кабул ителгән карар рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

9. Жирле референдумда кабул ителгән карар жирлек территориясендә мәҗбүри үтәлергә тиеш һәм нинди дә булса дәүләт хакимияте органнары, аларның вазыйфай затлары яки жирле үзидарә органнары тарафыннан раслануга мохтаж түгел.

10. Жирле үзидарә органнары жирле референдумда кабул ителгән карарны алар арасында әлеге устав белән билгеләнгән вәкаләтләрне чикләү нигезендә үтәүне тәмин итәләр.

11. Жирле референдум үткәрү турында карар, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карар федераль законнар нигезендә суд тәртибендә шикаять бирелергә мөмкин.

13 Статья. Муниципаль сайлаулар

1. Жирлектә муниципаль сайлаулар яшерен тавыш биргәндә гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә жирлек Советы депутатларын сайлау максатыннан үткәрелә.

2. 18 яшькә житкән һәм сайлау хокукына ия булган Россия Федерациясе гражданы жирлек Советы депутаты итеп сайлана ала.

3. Муниципаль сайлаулар жирлек Советы тарафыннан билгеләнә. Муниципаль сайлауларны билгеләү турындагы карар 90 көннән дә иртәрәк һәм тавыш бирү көненә кадәр 80 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш. Әлеге карар массакуләм мәҗлүмат чараларында аны кабул иткән көннән 5 көннән дә соңга калмыйча рәсми бастырып чыгарылырга тиеш. Федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау Кодексында билгеләнгән очракларда сайлауларны билгеләү турында карар жирлек сайлау комиссиясе тарафыннан кабул ителә.

4. Муниципаль сайлауларга әзерлек һәм үткәрү аларның компетенциясе чикләрендә сайлау комиссияләренә йөкләнә.

5. Жирлек Советы депутатларын сайлау федераль законнарда, Татарстан

Республикасы Сайлау Кодексында билгелэнгән тәртиптә үткәрелә.

6. Жирлек Советы депутатлары сайлау округына сайлаучыларның вәкиллегең уртача нормасы нигезендә төзелә торган бер мандатлы сайлау округлары буенча сайлана.

7. Бер мандатлы сайлау округы буенча сайланган дип тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның иң күп тавышын алган теркәлгән кандидат таныла.

Жирлек Советы депутатларын сайлауларда бер мандатлы сайлау округында тавыш бирү бер кандидатура буенча үткәрелсә, тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның кимендә 50 процент тавышын алган кандидат сайланган дип санала. Теркәлгән кандидатлар тарафыннан алынган тавышларның тигез санында элек теркәлгән кандидат сайланган дип санала.

8. Жирлек Советы депутатларын сайлау нәтижеләре рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

14 Статья. Жирлек Советы депутаты чакыртып алу буенча тавыш бирү

1. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы да, гамәлдәге законнар һәм әлеге устав белән билгелэнгән тәртиптә сайлаучылар тарафыннан кире алынырга мөмкин.

2. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу нигезләре булып сайлаучыларның аңа ышанычын шик астына куя торган һәм жирлек башлыгы вазыйфаларын яисә Депутат вазыйфаларын үтәмәүдә, депутат статусына, жирлек башлыгы статусына туры килми торган гамәлләр кылуда чагылган депутатның законга каршы яисә гамәл кылмавы (гамәл кылмавы) расланган конкрет карарлары яисә гамәлләре (гамәл кылмаулары) һәм Россия Федерациясе Конституциясен, Татарстан Республикасы Конституциясен, законнарны һәм башка норматив хокукый Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы актлары, әлеге Устав һәм башка муниципаль норматив хокукый актлар.

3. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү Халык инициативасы белән үткәрелә.

4. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу һәм гражданның имзаларын жыю инициативасын тәкъдим итү өчен, муниципаль сайлауларда катнашу хокукына ия кимендә 10 кешедән торган инициатив төркем оештырыла.

5. Инициатив төркем жирлек сайлау комиссиясенә инициатив төркемне теркәү үтенече белән мөрәҗәгать итә. Инициатив төркем үтенечнамәсендә депутатның аны кире алу өчен нигез булып торган конкрет хокукка каршы карарына яисә гамәленә (гамәл кылмавына) күрсәтмә булырга тиеш, аны кире алу өчен нигез булып, аның фамилиясе, исеме, атасының исеме, туган көне һәм урыны, туган көне, сериясе, номеры һәм гражданин паспортын алыштыра торган документ бирү датасы, аны биргән органның исеме яки кодын күрсәтеп, шулай ук инициативалы һәр әгъзаның яшәү урыны адресы күрсәтелергә тиеш жирлек территориясендә аның исеменнән эш итәргә вәкаләтле затлар һәм төркемнәр. Инициатив төркемнең үтенечен күрсәтелгән төркемнең барлык әгъзалары имзалаган булырга тиеш. Юлламага депутатның күрсәтелгән хокукка каршы Карары яки гамәл кылмавы расланган суд карары кертелергә тиеш.

6. Инициатив төркемне теркәү, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү үткәру инициативасын хуплап имзалар жыю, жыелган имзаларны тикшерү жирле референдум үткәру өчен законда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

7. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында»06.10.2003 елдагы 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләрне исәпкә алып, жирле референдум үткәру өчен законда билгеләнгән тәртиптә үткәрелә.

8. Жирлекнең сайлау комиссиясе инициатив төркеменәң үтенечнамәсен караганда, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләгәндә тиешле депутат аны чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган хәлләр турында аңлатмалар бирергә, кирәкле документларны тапшырырга хоуклы. Күрсәтелгән депутат сайлау комиссиясе, жирлек советы утырышларын үткәру көненә кадәр өч көннән дә соңга калмыйча, аларны уздыру вакыты һәм урыны турында язма рәвештә хәбәр ителергә тиеш.

9. Жирлек Советы депутаты фикеренчә, аны чакыртып алу өчен тавыш бирү үткәргәндә, сайлаучыларга аны чакыртып алу өчен нигез буларак тәкъдим ителә торган шартлар буенча аңлатмалар бирү максатыннан, инициатив төркем белән бертигез нигездә агитация алып бару хоукына ия.

10. Тиешле сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның яртысыннан да кимрәк тавыш биргәндә, жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы да, кире чакыртып алынган дип санала.

11. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижәләре рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

12. Сайлау комиссиясе 5 көн эчендә, чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижәләрен рәсми төстә ясаганнан соң, инициатив төркем, жирлек Советы һәм жирлек Советының тиешле депутаты аны чакырту буенча тавыш бирү нәтижәләре турында язмача хәбәр итә.

15 Статья. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Чикләрне үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү халыкның жирлекне үзгәртүгә, жирлекне үзгәртүгә ризалыгын алу максатларында үткәрелә.

2. Жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлекнең бөтен территориясендә яисә аның территориясендә «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында»2003 елның 6 июлендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 12 статьясындагы 2 һәм 3 өлешләре, 13 статьясындагы 5 һәм 7 өлешләре нигезендә үткәрелә.

3. Жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлек жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясе гражданның сайлау хоукларының һәм референдумда катнашу хоукының төп гарантияләре турында» 12.06.2002 ел, № 67-ФЗ Федераль законында һәм

«жирле референдум турында» 24.03.2004 ел, № 23-ЗРТ «жирле референдум турында "Татарстан Республикасы Законьнда билгелэнгэн тэртиптэ үткэрелэ. 06.10.2003 № 131-ФЗ" жирле оешманың гомуми принциплары турында

Россия Федерациясендэ үзидарэ» темасына семинар узды.

4. Жирлек чикләрен үзгэртү, жирлекне үзгэртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү, эгэр анда жирлек халкының яртысыннан артыгы яки жирлекнең сайлау хокукына ия өлешләре катнашкан булса, үткэрелгэн дип санала. Халыкның жирлек чикләрен үзгэртүгэ ризалыгы, жирлекне үзгэртеп кору, үзгэртеп кору авыл жирлегендэ яки жирлекнең бер өлешендэ тавыш бирүдэ катнашучыларның яртысыннан артыгын тавыш бирсэ, алынган дип санала.

5. Жирлек чикләрен үзгэртү, жирлекне үзгэртеп кору һәм кабул ителгэн карарлар мәсьәләләре буенча тавыш бирү нэтижеләре рэсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергэ) тиеш.

16 Статья. Гражданнарның хокукларын яклау инициативасы

1. Гражданнар элге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгелэнгэн тэртиптэ хокукый инициативага хокуклы.

2. Сайлау хокукына ия гражданнар сайлап алу хокукына ия, жирлектэ яшәүчеләрнең 3 процентыннан артмаган күләмдэ хокукый инициатива белән чыгыш ясарга мөмкин.

3. Хокукый инициативаны гамәлгэ ашыру максатларында гражданнар хокуклы:

- хокукый инициатива буенча фикер алышу һәм тәкъдим итү буенча гражданнар жыельшларын һәм башка коллектив чараларны оештыру һәм уздыру;

- хокукый инициатива күрсәтүне хуплап имзалар жыю буенча инициатив төркемнәр булдыру;

- жирлектэ яшәүчеләрнең имзаларын жыю һәм хокук инициативасын күрсәтүгэ ярдәм итү максатыннан законнарга каршы килми торган юллар белән агитация алып бару.

4. Жирлекнең жирле үзидарэ органнары һәм вазыйфаи затлары гражданнарга хокук инициативасын тормышка ашыруда ярдәм күрсәтергэ тиеш.

5. Гражданнарның хокукый ижат итү инициативасын гамәлгэ ашыру тэртибендэ кертелгэн муниципаль норматив хокукый акт проекты жирлек Советы тарафыннан аның ачык утырышында, жирлек башлыгы яисэ Башкарма комитет житәкчесе тарафыннан элге устав белән билгелэнгэн компетенция нигезендэ мәжбүри каралырга тиеш.

6. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгэ ашыру тэртибендэ кертелгэн муниципаль хокукый акт проекты караганда, гражданнарның инициативалы төркеме вәкилләренэ үз позицияләрен белдерү мөмкинлегэ тәмин ителергэ тиеш.

7. Гражданнарның хокукый ижат итү инициативасын гамәлгэ ашыру тэртибендэ кертелгэн муниципаль норматив хокукый акт проекты карау процедурасы жирлек Советы Регламенты, жирлек башлыгы, жирлек Башкарма комитетының норматив хокукый акты белән билгеләнэ.

8. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектын карау нәтижеләре буенча кабул ителгән мотивацияле карар рәсми рәвештә язмача булырга тиеш.

17 нче Статъя. Территориаль ижтимагый үзидарә

1. Жирлектә территориаль ижтимагый үзидарә

халык турыдан-туры гражданнарның жыелышларын һәм конференцияләрен үткәрү, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә органнарын булдыру аша тормышка ашырыла.

2. Территориаль ижтимагый үзидарә гражданнарның түбәндәге яшәү территорияләре чикләрендә гамәлгә ашырыла: күпфатирлы торак йорт подъезды; күпфатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; жирлек булмаган торак пункт; жирлек чикләрендә гражданнарның башка яшәү территорияләре.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория чикләре жирлек Советы тарафыннан әлеге территориядә яшәүче халык тәкъдиге буенча билгеләнә, шәһәр жирлегендә территориаль ижтимагый үзидарә турындагы жирлек Советы тарафыннан раслана торган нигезләмә белән билгеләнгән тәртиптә.

4. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган Территория башка шундый территория составына керә алмый.

5. Территориаль ижтимагый үзидарә, аның Уставы нигезендә, юридик зат була ала һәм коммерцияле булмаган оешманың оештыру-хокукый формасында дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставында билгеләнә:

- 1) ул гамәлгә ашырыла торган территория;
- 2) Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенең максатлары, бурычлары, формалары һәм төп юнәлешләре;
- 3) вәкаләтләрне формалаштыру, туктату, хокук һәм бурычлар тәртибе, территориаль ижтимагый үзидарә органнарының вәкаләтләр срогы;
- 4) карарлар кабул итү тәртибе;
- 5) мөлкәтне сатып алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән мөлкәттән һәм финанс чараларыннан файдалану һәм файдалану тәртибе;
- 6) территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруны туктату тәртибе.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенә мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышлары, конференцияләре аның Уставы нигезендә чакырыла.

8. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышы, әгәр анда уналты яшыкә житкән Тиешле территориядә яшәүчеләрнең кимендә өчтән бере катнашса, хокуклы санала.

Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар конференциясе, әгәр анда уналты яшыкә житкән Тиешле территориядә яшәүчеләрнең кимендә өчтән икесен тәшкил итүче гражданнар жыелышында сайланган делегатларның кимендә өчтән икесе катнашса, хокуклы санала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыручы гражданнарның

жыелыш вәкаләтләрәнә, конференцияләрәнә аерым керә:

- 1) территориаль ижтимагый үзидарә органнары структурасын билгеләү;
- 2) Территориаль ижтимагый үзидарә уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр кертү;
- 3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарын сайлау;
- 4) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенә төп юнәлешләрән билгеләү;
- 5) территориаль ижтимагый үзидарәненә керем һәм чыгымнар сметасын һәм аның үтәләше турында хисапны раслау;
- 6) территориаль ижтимагый үзидарә органнары эшчәнлегә турында хисапларны карау һәм раслау.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә органнары:

- 1) Тиешле территориядә яшәүче халык мәнфәгатьләрән күздә тоту;
- 2) гражданның жыелышларында һәм конференцияләрәндә кабул ителгән карарларның үтәләшен тәмин итәләр;
- 3) Тиешле территориядә яшәүче гражданның социаль-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә юнәлдерелгән хужалык эшчәнлеген, жирлек бюджеты акчаларын кулланып, жирлек башкарма комитеты белән килешү нигезендә гамәлгә ашыра алалар;
- 4) әлегә актларны кабул итү үз компетенциясенә кертелгән жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле муниципаль норматив хокукый актлар проектларын жирле үзидарә органнарына (жирлек Советы, жирлек башлыгы һәм жирлек башкарма комитеты) кертәргә хокуклы.

11. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, жирле бюджеттан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартлары һәм тәртибе жирлек советының әлегә Уставы һәм норматив хокукый акты белән билгеләнә.

18 нче Статъя. Территориаль ижтимагый үзидарә оештыру тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә кую максатларында, жирлекнең Халык инициативасы буенча, жирле үзидарә органнары тарафыннан, территориаль ижтимагый үзидарә Уставы проектын эшләүче һәм территориядә яшәүче гражданның жыелышын оештыручы гражданның инициатив төркеме төзелә.

2. Гражданның жыелышы жирлекнең тиешле территориясендә территориаль ижтимагый үзидарә булдыру турында Карар кабул итә, аның уставын кабул итә, шулай ук гражданның жыелышын жирлек Советында территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүгә бәйлә мәсьәләләр буенча тәкъдим итәргә вәкаләтле (вәкилләрне) вәкил (вәкилләрне билгели).

3. Территориаль ижтимагый үзидарә жирлек Советы тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарә уставы теркәлгәннән бирле гамәлгә куелган дип санала.

19 Статъя. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү өчен гражданнар жыельшының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкиле) жирлек башлыгына тапшырыла:

1) гражданнар жыельшының барлык вәкаләтле вәкилләре тарафыннан имзаланган территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында гариза;

2) Территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында Карар кабул ителгән гражданнар жыельшы беркетмәсе, гражданның паспортын алыштыра торган паспорт яки документ, һәр вәкаләтле вәкилнең яшәү урыны адресы күрсәтелеп, туган көнен, исемен, әтисенең исемен, туган көнен, сериясен, номерын һәм датасын күрсәтеп;

3) территориаль ижтимагый үзидарә Уставының ике нөсхәсе.

2. Әлеге статьяның 1 өлешендә билгеләнгән документлардан тыш, башка документларны тапшыру турындагы таләп рөхсәт ителми.

Вәкаләтле вәкилгә исемлекне һәм аларны алу датасын күрсәтеп документлар алуда расписка бирелә.

3. Жирлек башлыгы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турындагы документлар кәргәннән соң ике атна эчендә аны алдан карау һәм жирлек советының уставны теркәү турындагы карар проектын әзерләүне оештыра.

4. Гражданнар жыельшының вәкаләтле вәкилләре территориаль ижтимагый үзидарә уставын алдан карап тикшергәндә һәм жирлек Советы утырышында киңәш бирү хокукы белән катнашырга хокуклы.

5. Жирлек советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында яисә әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән документларны жирлек башлыгы алган көннән 30 көн эчендә теркәлүдән баш тарту турында Карар кабул итә. Устав теркәлүдән баш тарту мотивацияләнергә тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту өчен нигез булып территориаль ижтимагый үзидарә Уставының нормаларына Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына, жирлек Уставына, башка муниципаль норматив хокукый актларга каршы тору тора.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту территориаль ижтимагый үзидарәне булдыруның максатка ярашлы булмавы сәбәпле рөхсәт ителми.

8. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү мәсьәләсе буенча жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән мотивацияле карар өч көн эчендә рәсми рәвештә язмача булырга тиеш.

9. Жирлек Советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында Карар кабул иткән очракта, уставның бер нөсхәсе гражданнар жыельшының вәкаләтле вәкиленә тапшырыла, икенче нөсхә жирлек Советында саклана.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә уставына кертелә торган үзгәрешләр жирлек Советы тарафыннан әлеге статьяда билгеләнгән тәртиптә теркәлергә тиеш. Күрсәтелгән үзгәрешләр аларны теркәгән көннән үз көченә керә.

20 Статья. Халык алдында тыңлаулар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль норматив хокукый

актлар проектлары турында фикер алышу өчен жирлек Советы, жирлек башлыгы халык алдында тыңлаулар үткәрә ала.

2. Гавами тыңлаулар халык, жирлек советы яки жирлек башлыгы инициативасы белән үткәрелә.

Халык яки жирлек Советы инициативасы белән үткәрелә торган ачык тыңлаулар жирлек Советы тарафыннан, ә жирлек башлыгы инициативасы белән жирлек башлыгы итеп билгеләнә.

3. Халык алдында тыңлауларга чыгарга кирәк:

1) жирлек уставы проекты, шулай ук әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, Уставта беркетелгән жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә һәм аларны хәл итү вәкаләтләрен Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга туры китерү максатларында гына кертелгән очраклардан тыш;

2) жирлек бюджеты проекты һәм аның үтәлеше турында хисап;

3) муниципаль берәмлекне үстерү планнары һәм программалары проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре проектлары, территорияләргә планлаштыру проектлары һәм территорияләргә межанлау проектлары, территорияләргә төзекләндерү кагыйдәләре проектлары, шулай ук жир кишәрлекләрен һәм капитал төзелеш объектларын шартлы рәвештә файдалануга рөхсәт бирү сораулары, рөхсәт ителгән төзелеш параметрларынан баш тарту, капитал төзелеш объектларын реконструкцияләү мәсьәләләре, ТР Жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгында дәүләт хезмәткәрләрен аттестацияләү буенча комиссия утырышы булды;

4) жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре.

4. Гавами тыңлаулар үткәрү турындагы карар тиешле орган яки жирлекнең вазыйфай заты тарафыннан муниципаль норматив хокукый акт проектына караган көнгә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

5. Ачык тыңлауларны үткәрү турында карар һәм халык алдында тыңлауларга чыгарыла торган тиешле муниципаль норматив хокукый акт проекты халык алдында тыңлаулар үткәрү көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

6. Халык алдында тыңлаулар үткәрү турындагы карар бастырып чыгарылган көннән алып аларны уздыру көненә кадәр авыл халкы жирлек башлыгына халык алдында тыңлауларга чыгарыла торган мәсьәлә буенча язма тәкъдимнәр һәм искәртмәләр, шул исәптән муниципаль норматив хокукый актының гавами тыңлауларына чыгарыла торган төзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәр жиберергә хокуклы. Жирлек башлыгы керткән тәкъдимнәргә һәм кисәтүләргә гомумиләштерүне оештыра. Әлеге тәкъдимнәр һәм искәртмәләр гавами тыңлауларда катнашучылар игътибарына житкерелә.

7. Гавами тыңлаулар муниципаль норматив хокукый акт проектына караган көнгә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча үткәрелә. Гавами тыңлаулар белгечләр, экспертлар, кызыксынган затлар чакыруы белән үткәрелә.

8. Ачык тыңлаулар нәтижеләре буенча жирле үзидарә органнары һәм жирлекнең вазыйфай затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле тәкъдимнәр кабул ителә.

муниципаль норматив хокукый акт проектын гавами тыңлауларга чыгарып була.

9. Гавами тыңлаулар нәтижеләре халык алдында тыңлаулар үткәргәннән соң 5 көннән дә соңга калмыйча, кабул ителгән карарларны нигезләүне дә кертеп, бастырылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш.

10. Гавами тыңлауларны оештыру һәм үткәру тәртибе жирлек советы раслаган гавами тыңлаулар турындагы Нигезләмә белән билгеләнә.

21 Статья. Гражданнар жыельшы

1. Жирле әһәмиятгәге мәсьәләләр буенча фикер алышу, жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары эшчәнлегә турында халыкка мәгълүмат житкерү, жирлек территориясендә территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру турында гражданнар жыельшлары үткәрелергә мөмкин. Гражданнар жыельшлары микрорайоннар, торак массивлар, кварталлар, урамнар, торак йортлар буенча чакырыла.

2. Гражданнар жыельшы халык, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә уставында каралган очракларда үткәрелә.

3. Жирлек Советы яисә жирлек башлыгы тарафыннан үткәрелә торган гражданнар жыельшы жирлек советы яки жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар жыельшы жирлек Советы тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарә органнарының, тиешле территориядә яшәүче һәм әлегә территорияләрдә урнашкан предприятие, учреждение, оешма житәкчеләренең кимендә 10 процентлы гражданнар төркеменең язма тәкъдиме буенча билгеләнә.

Гражданнар жыельшын уздыру турындагы тәкъдимдә аның каравына чыгарыла торган мәсьәләләр, тәкъдим ителгән вакыт һәм жыельш үткәру урыннары исемлегә булырга тиеш. Тәкъдимгә вәкаләтле затлар кул куйган булырга тиеш, ә жыельшны уздыру инициативасы белән әлегә гражданнар төркеме мөрәжәгать итә икән - аларның һәркайсының фамилиясе, исеме, әтисенең исеме, туган көне, яшәу урыны адресы күрсәтелгән.

Жирлек советы үзенең якындагы утырышында гражданнар жыельшын үткәру турындагы тәкъдимне карый.

Жирлек советы гражданнар жыельшын үткәрүдән аның максатка ярашлы булмавы сәбәпле баш тартырга хокуклы түгел.

5. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданнар жыельшын билгеләү һәм үткәру тәртибе территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

6. Гражданнар жыельшының уздырылу вакыты һәм урыны һәм фикер алышуга кертелә торган мәсьәләләр турында тиешле территориядә яшәүчеләр жыельш үткәрелгәнче 7 көннән дә соңга калмыйча моның өчен массакуләм мәгълүмат чараларыннан, почта хәбәрләреннән, һәр фатир (ишегалды) йөрешләреннән, белдерүләрдән һәм башка мөмкин булган чаралардан файдаланып хәбәр ителәр.

Гражданнар жыельшын жирлек башкарма комитеты эзерли һәм үткәрә.

7. Жыельш эшендә бу территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия гражданнар

катнашырга хокуклы. Жыелышта катнашырга хокуклы гражданның гомуми саны Россия Федерациясе гражданның тору урыны һәм яшәу урыны буенча муниципаль сайлаулар үткәргәндә кулланыла торган Россия Федерациясе чикләрендә теркәү исәбе мәғлүматлары нигезендә билгеләнә.

Жыелышта катнашырга хокуклы гражданның санының кимендә өчтән бере катнашса, гражданның жыелышы хокуклы санала.

Жыелыш карарлары жыелышта катнашкан гражданның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

8. Гражданның жыелышы жирле үзидарә органнына һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затларына мөрәжәгатьләр кабул итә, шулай ук гражданның жыелышын жирле үзидарә органны һәм жирлекнең жирле үзидарә вазыйфай затлары белән мөнәсәбәтләрдә тәкъдим итәргә вәкаләтле затларны сайлай ала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча үткәрелә торган гражданның жыелышы территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән үз компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданның жыелышы тарафыннан кабул ителгән мөрәжәгатьләр жирле үзидарә органны һәм жирлекнең жирле үзидарә вазыйфай затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиеш.

11. Гражданның жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибе, шулай ук гражданның жыелышының вәкаләтләре «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 06.10.2003 елдагы 131-ФЗ номерлы федераль закон, муниципаль берәмлек уставы һәм (яисә) жирлек Советының норматив хокукый актлары, территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

12. Жыелыш нәтижеләре аны уздырганнан соң бер ай эчендә рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкереләргә) тиеш.

22 нче Статъя. Гражданның конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Гражданның конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле әһәмияткә ия мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм жирлекнең барлык халкы вәкилләренә фикерләрен ачыклау кирәк булган очракта үткәрелә. Жирлекнең тиешле территориаль өлешләрендә яшәүчеләр арасынан гражданның конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданның жыелышын чакыру авыр булган очракларда үткәрелә.

2. Гражданның (делегатлар жыелышы), делегатлар сайлау һәм билгеләү тәртибе жирлек советының элекке Уставы һәм (яисә) норматив хокукый акты, территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

3. Гражданның конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданның жыелышы вәкаләтләрен башкара.

4. Гражданның конференциясе (делегатлар жыелышы) халык, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы белән үткәрелә. Жирлек советы яки жирлек башлыгы тарафыннан үткәрелә торган гражданның конференциясе жирлек советы яки жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык инициативасы буенча үткәрелә торган гражданның конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

5. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) сайланган делегатларның яртысыннан артыгы катнашында хокуклы санала. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) карарлары конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

6. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) нәтижеләре аны уздырганнан соң бер ай эчендә рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

23 Статья. Гражданнарны сораштыру

1. Гражданнар арасында сораштыру жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә органнары, шулай ук дәүләт хакимияте органнары карар кабул иткәндә халыкның фикерен һәм аны исәпкә алуын ачыклау өчен жирлекнең бөтен территориясендә яки өлешендә үткәрелә.

Сораштыру нәтижеләре тәкъдим итә.

2. Сораштыруда сайлау хокукына ия булган жирлектә яшәүчеләр катнаша ала.

3. Гражданнар арасында сораштыру инициатива буенча үткәрелә:

1) жирлек советы яки жирлек башлыгы - жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары - жирлекнең максатчан билгеләнешен республика һәм республика әһәмиятендәге объектлар өчен үзгәртү турында Карар кабул иткәндә гражданнарның фикерен исәпкә алу өчен.

4. Сораштыру үткәрү тәртибе жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

5. Сораштыруны билгеләү турында карар жирлек Советы тарафыннан кабул ителә. Жирлек Советы карарында гражданнар арасында сораштыру билгеләнә:

1) сораштыру үткәрү датасы һәм вакыты;

2) Сораштыру үткәргәндә тәкъдим ителә торган (тәкъдим ителә торган) сорау (сорулар) формулировкасы;

3) сораштыру үткәрү методикасы;

4) сораштыру таблицасы формасы;

5) сораштыруда катнашучы авыл жирлегендә яшәүчеләрнең минималь саны.

6. Жирлектә яшәүчеләр гражданнар арасында сораштыру үткәрү турында аны үткәргәнче кимендә 10 көн алдан хәбәр ителәр.

7. Гражданнар арасында сораштыру үткәрү белән бәйле чараларны финанслау гамәлгә ашырыла:

1) жирлек бюджеты акчалары исәбеннән - жирлекнең жирле үзидарә органнары инициативасы буенча сораштыру үткәргәндә;

2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән-Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча сораштыру үткәргәндә.

8. Сораштыру нәтижеләре аны үткәргәннән соң бер ай эчендә бастырылырга (чыгарылырга) тиеш. Сораштыру нәтижеләре белән жирлектә яшәүче һәркем таныша ала. Сораштыру нәтижеләре жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле

карарлар кабул иткәндә исәпкә алынырга тиеш.

24 Статъя. Жирле әһәмиятле мәсьәләләрне халык фикер алышуы әһәмият

1. Муниципаль норматив хокукый актлар проектларын һәм жирле әһәмияттәге башка мөһим мәсьәләләрне халык фикер алышуына чыгару турындагы карар жирлек Советы тарафыннан үз инициативасы буенча яисә тиешле территориядә яшәүче гражданның таләбе буенча жирлек советы билгеләгән тәртиптә кабул ителә.

2. Муниципаль норматив хокукый акт проекты тексты һәм халык фикер алышуына чыгарыла торган мәсьәләләр буенча халык фикер алышуына чыгару турында Карар кабул ителгәннән соң 5 көннән дә соңга калмыйча халык фикер алышуына чыгарыла торган башка материаллар массакүләм мәгълүмат чараларында басылып чыга, жирлектә яшәүчеләргә жибәрелә, халык белән таныша алырлык урыннарда урнаштырыла, башка ысуллар белән халыкка игълан ителә.

3. Халык фикер алышуына чыгарылган мәсьәлә белән бер үк вакытта жирлек советы фикер алышу барышында кергән тәкъдимнәрне һәм искәrmәләрне карау буенча эшне оештыру срогын һәм тәртибен билгели, әлеге максат өчен махсус комиссия төзиләр.

4. Жирлек советы үзе чыгара торган муниципаль норматив хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышуны тәмин итә, моның өчен кирәкле шартлар тудыра.

5. Халык фикер алышуына чыгарылган мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәrmәләр жирлек советына жибәрелә.

6. Муниципаль норматив хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка мөһим мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәrmәләр жирлек Советы тарафыннан карала.

7. Халык фикер алышу нәтижеләре турында Халык ай саен хәбәр ителә вакыт.

25 Статъя. Жирле үзидарә органнарына гражданның мөрәжәгатьләре

1. Гражданныр жирлекнең жирле үзидарә органнарына индивидуаль һәм коллектив мөрәжәгатьләргә хокуклы.

2. Гражданныр мөрәжәгатьләре «Россия Федерациясендә гражданныр мөрәжәгатьләрен карау тәртибе турында» 02.05.2006 ел, № 59-ФЗ Федераль закон, «Татарстан Республикасында гражданныр мөрәжәгатьләре турында» 12.05.2003 ел, № 16-ТРЗ Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә һәм вакытларда каралырга тиеш.

3. Гражданныр мөрәжәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен Жирле үзидарәнең вазыйфай затлары Россия Федерациясе законнары нигезендә жаваплылыкка тартыла.

26 статья. Халык жыены

1. «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 06.10.2003 елдагы 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган очракларда гражданнар жыены үткәрелергә мөмкин:

1) жирлек (муниципаль район) чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча торак пунктта, аның составына күрсәтелгән торак пункт территориясен башка жирлек (муниципаль район) территориясенә кертүгә жәлеп итә торган күрсәтелгән торак пункт керә.

2. Әлеге статьяда каралган гражданнар жыены анда торак пунктта яки жирлектә яшәүчеләрнең сайлау хокукына ия булучыларның яртысыннан артыгы катнашында хокуклы. Гражданнар Жыенының карары гражданнар жыенында катнашучыларның яртысыннан артыгы аның өчен тавыш бирсә, кабул ителгән дип санала.

27 Статья. Жирле үзидарә халкы тарафыннан турыдан туры гамәлгә ашырылуның һәм аны гамәлгә ашыруда катнашуның башка формалары

1. Әлеге устав белән беррәттән, федераль законнарда каралган жирле үзидарә халкы тарафыннан турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы формалары белән беррәттән, гражданнар жирле үзидарәне Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарда, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формаларда гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклы.

2. Авыл халкы тарафыннан жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы законлылык, иреклелек принципларына нигезләнә.

Жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары халыкны жирле үзидарә белән турыдан-туры гамәлгә ашыруда һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуында булышырга тиеш.

III бүлек. ЖИРЛЕК СОВЕТЫ

28 Статья. Жирлек Советы - Жирле үзидарәнең вәкиллеке органы

1. Жирлек Советы Жирле үзидарәнең вәкиллеке органы булып тора.

2. Жирлек Советының рәсми исеме - " Жәлил шәһәр тибындагы поселогы Советы».

3. Жирлек Советының вәкаләтләр срогы-5 ел.

4. Жирлек советы жирлек халкына хисап тотты һәм контрольдә тотылды.

5. Жирлек советының мөһере, исеме язылган бланклары бар.

6. Жирлек Советы эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнарының классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

29 Статъя. Жирлек советы составы

1. Жирлек советы бер мандатлы сайлау округлары буенча муниципаль сайлауларда сайлана торган 15 депутаттан тора

2. Жирлек советы аның составына жирлек Советының билгелэнгән саныннан кимендә өчтән икесен депутат сайлап алганда хокуклы була.

30 Статъя. Жирлек Советы депутаты статусы

1. Жирлек Советы депутатының вәкаләтләре ул сайланган көннән башлана һәм яңа чакырылыш жирлек Советы эшли башлаган көннән туктый.

2. Жирлек Советы депутаты, әлеге устав белән билгелэнгән очрақлардан тыш, депутат эшчәнлеген төп эш урыны буенча хезмәт һәм хезмәт вазыйфаларын башкару белән бергә, бушатылмаган нигездә эшли

3. Жирлек Советы депутаты статусына бәйле чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

4. Жирлек Советы депутатына Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, жирлек Советы карарлары нигезендә үз вәкаләтләрен тоткарлыксыз гамәлгә ашыру өчен шартлар тәэмин ителә.

5. Жирлек Советы депутаты жирлек Советы тарафыннан раслана торган депутат этикасы кагыйдәләрен үтәргә тиеш, алар арасында депутатның түбәндәге йөкләмәләре дә булырга тиеш:

1) шәхсән яисә якин туганнарына кагылышлы мәсьәләләрне хәл иткәндә жирле үзидарә органнары, оешмалар, вазыйфаи затлар, муниципаль хезмәткәрләр һәм гражданныр эшчәнлегенә йогынты ясау өчен депутат статусын кулланмаска;

2) депутат вазыйфаларын объектив башкаруда шик тудырырга мөмкин булган тәртиптән тыелырга, шулай ук аның абруена яки жирлек Советы абруена зыян китерә алган конфликтлы хәлләрдән сакланырга;

3) мәнфәгатьләр конфликтны барлыкка килү куркынычы янаганда - шәхси кызыксыну депутат вазыйфаларын объектив башкаруга тәэсир итә яки йогынты ясый алган ситуация - бу хакта жирлек советына хәбәр итү һәм аның әлеге мәнфәгатьләр конфликтын булдырмауга яки жайга салуга юнәлдерелгән карарын үтәү;

4) жирлек Советында ачык чыгышлар кагыйдәләрен үтәргә;

5) депутат эшчәнлегенә белән бәйле булмаган максатларда, Федераль закон нигезендә конфиденциаль характердагы белешмәләргә кертелгән белешмәләрне игълан итмәскә һәм кулланмаска;

6) физик һәм юридик затлардан (бүләкләр, акчалата бүләк, ссудалар, хезмәтләр, күңел ачу, ял итү, транспорт чыгымнары һәм башка бүләкләүләр) депутат вазыйфаларын башкару сәбәпле бүләк алырга ярамый.

6. Жирле үзидарә депутаты "коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгелэнгән чикләүләрне һәм тыюларны үтәргә һәм вазыйфаларны үтәргә тиеш.

31 Статъя. Жирлек Советы депутатының сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәте

1. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар, шулай ук аның сайлау округы территориясендә урнашкан предприятие, оешма, дәүләт һәм башка органнар коллективлары белән элемтәдә тора.

2. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында үз эше турында хисап тоту һәм аларны вакыт-вакыт жирлек советы эше турында хәбәр итә, шулай ук сайлаучыларны кабул итә.

3. Жирлек Советы депутаты жирлек халкының законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатьләрен тәмин итү буенча законнарда каралган чаралар күрергә, шул исәптән алардан кергән тәкъдимнәрне, гаризаларны, шикаятьләрне карарга, андагы мәсьәләләрне дәрәс һәм вакытында хәл итүгә ярдәм итәргә тиеш.

32 Статъя. Яңа сайланган жирлек Советы эшен оештыру

1. Яңа чакырылыш жирлек Советы беренче утырышка жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе сайланганнан соң 30 көн эчендә жыела. Сайлаулардан соң беренче утырыш жирлек башлыгы тарафыннан чакырыла, ә ул булмаган очракта - жирлекнең сайлау комиссиясе тарафыннан чакырыла.

2. Сайлаулардан соң жирлек советының беренче утырышын жирлек Советының иң өлкән яшьтәге депутаты ача һәм алып бара.

33 Статъя. Жирлек Советы компетенциясе

Жирлек Советы компетенциясендә:

1) муниципаль берәмлек уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү;

2) жирлек территориясендә законнар нигезендә гомуми кагыйдәләр билгеләү;

3) жирлек бюджетын һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау;

4) жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару, салымнар һәм жыемнар турында Россия Федерациясе законнары нигезендә аларны түләү буенча ташламалар бирү;

5) жирлекне үстерү планнарын һәм программаларын кабул итү, аларның үтәләше турында хисапларны раслау;

6) авыл жирлегә чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору турында инициатива тәкъдим итү;

7) жирлек Советы депутатларын сайлауларны билгеләү һәм сайлау округлары схемасын раслау;

8) жирле референдумны билгеләү;

9) лава шәһәр сайлау;

10) жирлек башкарма комитеты житәкчесен билгеләү, аның отставкасын кабул итү;

11) жирлек Советына депутатлар арасынан муниципаль район Советына вәкил сайлау;

12) жирлек башкарма комитеты структурасын раслау, аның хезмәткәрләренен чик санын билгеләү;

13) жирлек башкарма комитеты житәкчесе вазыйфасына конкурс үткәрү тәртибен билгеләү, Конкурс комиссиясе әгъзаларын билгеләү;

14) жирлек сайлау комиссиясе әгъзаларын билгеләп кую;

15) жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору, жирлек Советы депутатын чакыртып алу мәсьәләләре буенча тавыш бирүне билгеләү;

16) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында Закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;

17) жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәт белән идарә итү һәм эш итү тәртибен, шул исәптән федераль законнар нигезендә аны хосусыйлаштыру тәртибен һәм шартларын билгеләү; жирлек Советы тарафыннан килештереп яисә расланганнан соң читләштерелә торган муниципаль милек төрләренен исемлеген билгеләү;

18) муниципаль предприятиеләрне төзү, үзгәртеп кору һәм бетерү, шулай ук федераль законнарда каралган очрактардан тыш, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәтләренә тарифларны билгеләү турында Карар кабул итү тәртибен билгеләү;

19) жирлекнең муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында катнашу тәртибен билгеләү;

20) жирлекнең контроль-хисап органын формалаштыру;

21) жирлек башлыгын отставкага жибәрү турында Карар кабул итү;

22) жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарәненең вазыйфай затларының жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү буенча вәкаләтләрен үтәвен тикшереп тору;

23) жирлекнең территориаль планлаштыру документларын, жирлекнең шәһәр төзелеше проектлауның жирле нормативларын, жирлек территориясен төзү һәм жирлектән файдалану кагыйдәләрен, Россия Федерациясе радострой кодексы нигезендә башка шәһәр төзелеше документларын раслау;

24) жирлек территориясендәге урамнарның һәм торақ пунктларның башка өлешләренен исемнәре һәм исемнәре турында мәсьәләләренә хәл итү;

25) гадәттән тыш хәлләрне бетерү өчен жирле финанс һәм матди ресурслар резервларын булдыру һәм куллану тәртибен билгеләү;

26) муниципаль махсус торақ фондыннан торақ урыннары бирү тәртибен билгеләү;

27) жирлек бюджетыннан территориаль ижтимагый үзидарә органнарына кирәкле акчалар бүлеп бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү;

28) автоном коммерциячел булмаган оешмалар һәм фондлар формасында коммерциячел булмаган оешмалар булдыру турында карарлар кабул итү;

29) массакүләм мәгълүмат чараларын гамәлгә кую;

30) жирлек Уставын һәм жирлек Советы карарларын аңлату;

31) үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча жирлек Советы Регламентын һәм башка карарлар кабул итү;

32) жирлек Советы Аппараты турында нигезләмәне раслау;

33) жирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди-техник һәм оештыру ягыннан

тәэмин итү тәртибен билгеләү;

34) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлекләрнең вәкиллеке органнары карамагына кертелгән башка вәкаләтләр, шулай ук әлеге устав тарафыннан жирлек Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

34 Статья. Жирлек советының эш тәртибе

1. Жирлек советының эш тәртибе әлеге Устав һәм жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

2. Жирлек советы эшенең төп формасы-аның утырышлары, анда жирлек Советы компетенциясенә караган мәсьәләләр хәл ителә.

3. Сайланган депутатлар санының кимендә 50 проценты булса, жирлек советы утырышы хокуклы.

4. Жирлек советының чираттагы утырышлары кирәк булганда үткәрелә, ләкин кимендә өч айга бер тапкыр. Чираттан тыш сессияләр жирлек башлыгы яки депутатлар төркеме инициативасы буенча жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бере чакырыла.

5. Совет утырышлары жирлек башлыгы тарафыннан чакырыла. Жирлек Советы депутаты һәм чакырылган затлар чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында - биш көннән дә соңга калмыйча, чираттан тыш утырыш үткәрелгәнче бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

6. Жирлек Советының һәр утырышында утырыш беркетмәсе алып барыла. Утырыш беркетмәсенә утырышны уздыру датасы, урыны һәм вакыты турында мәгълүматлар кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр күчерелә һәм тавыш бирү йомгаклары күрсәтелгән барлык кабул ителгән карарлар теркәлә. Жирлек советы утырышы беркетмәсенә кул куйганнан соң, жирлек башлыгы белән жирлектә яшәүче һәркем таныша ала.

7. Жирлек Советы утырышларында һәр депутатның бер тавышы бар. Жирлек Советы депутаты үзе тавыш бирү хокукын тормышка ашыра. Жирлек Советы утырышында тавыш бирү ачык (шул исәптән исемле) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бирүнең һәр төрен куллану очраklары әлеге Устав, жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

35 Статья. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру

1. Жирлек Советы эшчәнлеген жирлек башлыгы башкара.

2. Жирлек Советы Регламенты нигезендә жирлек Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләрне алдан карау һәм эзерләү өчен, жирлек башлыгы һәм аның урынбасарыннан тыш, депутатлар арасынан даими яки вакытлы комиссияләр төзелә (яисә) әлеге мәсьәләләрне эзерләү өчен җаваплы депутатлар жирлек советы эшчәнлегенең төп юнәлешләре буенча билгеләнә ала. Депутат ике даими комиссиядә эшләргә хокуклы.

3. Муниципаль программаларны, жирлек Советы карарлары проектларын эзерләү, жирлек карамагына кертелгән мөһим мәсьәләләр турында фикер алышу

өчен, жирлек Советы каршында депутатлар, жирлек башкарма комитеты, ижтимагый берләшмеләр, оешмалар һәм предприятиеләр вәкилләре, белгечләр, экспертлар һәм жирлектә яшәүчеләр составында эшче, эксперт һәм башка киңәшмә төркемнәре төзелә ала.

36 Статъя. Жирлек Советы тарафыннан контроль функцияләрне гамәлгә ашыру

1. Жирлек советы жирлек территориясендә элге Устав нигезләмәләренен жирлек Советы тарафыннан кабул ителә торган норматив хокукый актларның үтәлешен, жирлек бюджеты үтәлешен, жирлекнең бюджеттан тыш фондлары акчаларын, жирлекнең үсеш программаларын куллануны, жирлек башкарма комитеты һәм аның житәкчесе эшчәнлеген контрольдә тотта.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфаи затлары тарафыннан законнарны, элге Уставны һәм башка муниципаль норматив хокукый актларны бозу очраклары ачыкланган очракта, жирлек башлыгы депутатлар арасыннан элге фактларны тикшерү өчен вакытлыча контроль комиссияләр төзәргә мөмкин.

3. Законнар нигезендә жирлек Советы инициативасы буенча жирлек башлыклары жирлек бюджеты чараларын максатчан куллануны, муниципаль милектән нәтижәле файдалануны тикшерә (ревизия) ала алалар. Элге контроль һәм эксперт аналитик чараларны үткәру тәртибе жирлекнең ревизия комиссиясе турында Нигезләмә белән билгеләнә.

4. Жирлек башкарма комитеты, аның житәкчесе, предприятие, учреждение, оешма, вазыйфаи затлар, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, әгәр законда башкача билгеләнмәгән булса, жирлек Советының, аның контроль комиссияләренен, жирлек Советы депутатының мөрәжәгәте буенча жирлек Советы карамагындагы мәсьәләләр буенча соратып алына торган мәгълүмат бирергә, ә законнарны, муниципаль хокукый актларны бозуларны бетерү һәм гаепле затларны жәлеп итү өчен кичекмәстән чаралар күрергә тиеш жаваплылыкка.

5. Жирлек советы контроль функцияләрне гамәлгә ашырып, жирлек Башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкарма-боеру эшчәнлегенә тыкшынырга хокуксыз.

37 Статъя. Муниципаль район Советына жирлек вәкилен сайлау

1. Жирлек вәкиле яшерен тавыш бирү белән жирлек Советы депутатлары арасыннан Сарман муниципаль район советына сайлана.

2. Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артырагы тавыш биргән кандидат сайланган дип санала.

38 Статъя. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылырга мөмкин эш:

1) жирлек Советы үз-үзен таркату турында Карар кабул итү;

2) жирлек советын тәртиптә һәм нигезләр буенча таркату,

"Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында»06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законның 73 статьясында каралган;

2) жирлек Советы депутатларының әлеге составының хокуксызлыгы турында Татарстан Республикасы Югары суды карары үз көченә кергән очракта, шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләре кушылуга бәйле рәвештә;

3) жирлек үзгәртеп корылган очракта, шулай ук жирлек бетерелгән очракта;

4) жирлекнең шәһәр округы белән берләшүе сәбәпле муниципаль берәмлек статусын югалткан очракта;

5) жирлек чикләре үзгәрү яки жирлекнең шәһәр округы белән берләшүе нәтижәсендә жирлек сайлаучылары саны 25 проценттан артыграк булган очракта;

2. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату аның депутатларының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга китерә.

3. Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, жирлек сайлау комиссиясе жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турындагы карар үз көченә кергән көннән 14 көннән дә соңга калмыйча, жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган өч айдан да соңга калмыйча үткәрелә торган жирлек Советы депутатларын вакытыннан алда сайлауны билгели.

39 Статья. Жирлек советын үзбилгеләндерү турында Карар кабул итү тәртибе

1. Жирлек советын үзбилгеләндерү турында карар жирлек башлыгы яки депутатлар төркеме инициативасы белән жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә яртысы күләмендә кабул ителергә мөмкин.

2. Self-үзеңне таркату турында Карар кабул итү инициативасы тәкъдим ителә алмый:

1) жирлек Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;

2) жирлек бюджетын кабул итү һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау чорында;

3) жирлек башлыгын чакыртып алу турында тавыш бирү чорында йә аның вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта.

3. Жирлек советының үз-үзен таркату турындагы язма тәкъдимендә үз-үзен таркату мотивлары булырга тиеш, шулай ук аңа үз-үзен таркату сәбәпләрен нигезләүче башка материаллар да кушылырга мөмкин.

4. Депутатлар арасынан үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне алдан карау өчен жирлек Советы карары белән комиссия төзелә. Жирлек Советы яисә жирлек башлыгы карары буенча жирлек советының үз-үзен таркату мәсьәләсе ачык тыңлауларга чыгарылырга мөмкин.

5. Жирлек советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне карау озынлыгы жирлек Советы депутатлары һәм жирлектә яшәүчеләр тарафыннан үз-үзен таркату инициативасының барлык хәлләре һәм Нигезләмәләре турында һәрьяклап һәм объектив фикер алышу мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Self-үзеңне таркату турында карар үз-үзеңне жибәрү инициативасы белән ике айдан соң кабул ителергә мөмкин.

6. Жирлек советын үзбилгеләндерү турындагы карар жирлек Советы

депутатларының билгелэнгән саныннан өчтән икесе тарафыннан яшерен тавыш бирү юлы белән кабул ителә.

7. Жирлек Советы үз-үзен таркату турындагы тәкъдимне кире каккан очракта, үз-үзен таркату турындагы инициатива тавыш бирүдән соң бер елдан да иртәрәк чыгарылырга мөмкин.

40 Статъя. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советы депутатының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставкага китү;

3) суд тарафыннан сәләтсез яки чиклэнгән сәләтле дип тану;

4) суд тарафыннан Билгесез югалган дип тану яки үлгән дип игълан итү;

5) аңа карата жинаять карарының законлы көченә керүе хөкем;

6) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;

7) Россия Федерациясе гражданлығын туктату, чит ил гражданлығын туктату - аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, аларга чит ил гражданлығын алырга яисә яшәргә рөхсәт яисә Россия Федерациясе гражданының Россия Федерациясе халыкара килешүендә катнашучы булмаган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы башка документ алырга хокукы, аның нигезендә чит ил гражданы булган Россия Федерациясе гражданының чит ил гражданлығы булган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәвенә хокукын раслый торган башка документ алырга хокукы, жирле үзидарә органнарына сайланырга хокукы;

8) сайлаучылар фикере;

9) жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату;

10) хәрби хезмәткә чакыру яки аны алыштыручы альтернатив гражданлык хезмәтенә юнәлеш;

11) федераль закон белән билгелэнгән чикләүләренә үтәмәү

06.10.2003 № 131-ФЗ «жирле оешманың гомуми принциплары турында Россия Федерациясендә үзидарә»;

12) федераль законнарда билгелэнгән башка очрактарда.

2. Әлеге статъяның 1 өлешендәге 1-7, 10 һәм 11 пунктларында күрсәтелгән очрактарда жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен туктату турындагы карар жирлек Советы тарафыннан кабул ителә, анда жирлек Советы депутаты вәкаләтләре туктатылу көне билгеләнә.

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре әлеге статъяның 1 өлешендәге 8 пункттында каралган очракта, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижеләрен рәсми бастырып чыгару көненнән туктатыла.

2. Әлеге статъяның 1 өлешендәге 9 пункттында каралган очракта жирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган көннән туктатыла.

3. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, депутатны өстәмә сайлаулар федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы нигезендә билгеләнә.

4. Жирлек Советының жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турындагы карары вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгәннән соң 30 көннән дә соңга калмыйча кабул ителә, ә бу нигез жирлек Советы утырышлары арасында барлыкка килгән булса - мондый нигез барлыкка килгән көннән өч айдан да соңга калмыйча.

IV бүлек. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫ

41 нче Статья. Елава - жирлекнең иң югары вазыйфаи заты

1. Жирлек башлығы-жирлекнең иң югары вазыйфаи заты.
2. Жирлек башлығы жирлек Советы тарафыннан сайлана һәм аның рәисе булып тора.
3. Жирлек башлығы вазыйфасының рәсми атамасы-Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының «Жәлил шәһәр тибындагы поселогы» муниципаль берәмлеге башлығы, кыскартылган исеме - «Жәлил ш. т. п.» муниципаль берәмлеге башлығы.
4. Жирлек башлығы вазыйфасы буенча Сарман муниципаль районы Советы депутаты булып тора.

42 нче Статья. Жирлек башлыгын сайлау тәртибе

1. Жирлекнең яңа сайланган Советының беренче утырышында жирлек Советы депутатлары арасыннан яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана, әгәр жирлек Советы тавыш бирүнең башка тәртибен билгеләмәсә, жирлек Советы вәкаләтләре срогына.

Жирлек башлыгын сайлау жирлек Советы депутатлары тарафыннан күрсәтелә торган кандидатлар арасыннан, шул исәптән жирлектә яшәүчеләрнең, ижтимагый берләшмәләрнең, Татарстан Республикасы Президентының тәкъдимнәре нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек Советы депутаты, аны сайлау өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыграгы тавыш бирсә, жирлекнең сайланган башлығы булып санала.

3. Сайланганнан соң жирлек башлығы ант бирә:

«Муниципаль берәмлек башлығы вазыйфасына керешкәндә - ант итәм муниципаль берәмлек уставы белән бирелгән вәкаләтләремне гамәлгә ашырганда, хәзерге һәм киләчәк буыннар алдында безнең муниципаль берәмлек өчен жаваплылыкны аңлап, Россия Федерациясе Конституциясен, федераль законнарны, Татарстан Республикасы Конституциясен һәм Татарстан Республикасы законнарын, муниципаль берәмлек уставын, муниципаль берәмлекнең хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен, тарихи традицияләрне хөрмәт итеп, гражданнар ризалыгына һәм икътисадый потенциалны арттыруга омтылырга, үз бурычларымны намус белән үтәргә, муниципаль берәмлекнең хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен төгәл үтәргә,, муниципаль берәмлекнең чәчәк атуы һәм анда яшәүчеләрнең барысы хакына намус белән».

43 нче Статъя. Авыл жирлеге башлығы статусы

1. Жирлек башлығы даими нигездә эшли.

2. Сарман муниципаль районы Советында даими рәвештә биләп торган жирлек башлығы вазыйфасына сайланган очракта, ул жирлек башлығы вәкаләтләрен бушатылмаган нигездә башкара.

3. Жирлек башлығы үз эшчәнлегендә жирлек халкына һәм жирлек советына федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә хисап бирергә тиеш.

4. Жирлек башлығы елына кимендә бер тапкыр жирлек Советы каршында үз эшчәнлеге, шул исәптән жирлек Советы куйган мәсьәләләренә хәл итү турында хисап тотат.

5. Жирлек башлығы 2008 елның 25 декабрәндәге Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә һәм тыюларны үтәргә һәм вазыйфаларны үтәргә тиеш

«Коррупциягә каршы тору турында» 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы федераль закон һәм башка федераль законнар белән.

44 нче Статъя. Авыл жирлеге башлығы вәкаләтләре

Жирлек башлығы:

1) шәһәр жирлеген башка муниципаль берәмлекләренәң жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә тәкъдим итә, ышанычсыз жирлек исеменнән эш итә;

2) жирлек Советы эшен оештыра, Жирлек советы утырышларын чакыра һәм аларга рәислек итә;

3) әлеге устав белән билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән норматив хокукый актларга имза сала һәм халыкка житкәрә;

4) үз вәкаләтләре чикләрендә жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар чыгара;

5) жирлек советына үз эшчәнлеге нәтижәләре турында еллык хисаплар тәкъдим итә;

6) жирлек башкарма комитеты житәкчесе белән контракт төзи;

7) жирлек башкарма комитеты житәкчесе вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган көннән алып билгеләнгән тәртиптә жирлек Башкарма комитетының яңа житәкчесен жирлек башкарма комитеты житәкчесе урынбасары вазыйфасына билгели һәм вазыйфасыннан азат итә.

8) жирлек Советы эшендә ачыклыкны һәм жәмәгәтьчелек фикерен исәпкә алуны тәэмин итү буенча чаралар күрә;

9) гражданнырны кабул итүне, аларның мөрәжәгәтләрен, гаризаларын карауны оештыра һәм

шикаять;

10) жирлек Советы утырышлары беркетмәләренә имза сала;

11) жирлек Советы аппараты эшенә житәкчелек итә;

12) жирлек Советының контроль вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны координацияли;

13) жирлек бюджетында жирлек Советы эшчәнлеген тәэмин итүгә каралган чыгымнар буенча бүлүче булып тора;

14) законнар һәм әлеге Устав нигезендә гражданны турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру буенча жирлек Советы хокукый актын кабул итүне оештыра;

15) жирле органнарның кирәкле үзара бәйләнешен тәэмин итә башкарма хакимиятнең федераль органнарының территориаль органнары, башка федераль органнар, жирлек территориясендә эшлүче Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән жирлек үзидарәләре;

16) жирлек исеменнән икътисадый һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек турында дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары белән шартнамәләр һәм килешүләр, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән хезмәттәшлек итү һәм гамәлләрне координацияләү турында шартнамәләр һәм килешүләр төзи;

17) бюджетның агымдагы үтәлешен контрольдә тоту;

18) жирле үзидарә органнарының жирле эһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча вәкаләтләрен һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруын тәэмин итә;

19) жирлек мәнфәгатьләрен тәэмин итү һәм яклау буенча чаралар күрә;

20) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлек башлыклары карамагына кертелгән башка вәкаләтләрен, шулай ук әлеге Устав, жирлек Советы карарлары белән жирлек башлыгы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

45 нче Статья. Авыл жирлеге башлыгы урынбасары

1. Жирлек башлыгы тәкъдиме белән жирлек Советы тарафыннан депутатлар арасыннан жирлек башлыгы урынбасары сайлана.

2. Жирлек башлыгы урынбасары яшерен тавыш бирү белән сайлана, әгәр дә жирлек Советы тавыш бирүнең башка тәртибен билгеләмәсә.

3. Жирлек Советы депутаты, аны сайлау өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгы тавыш бирсә, жирлек башлыгының сайланган урынбасары булып санала.

4. Жирлек башлыгы урынбасары жирлек Советы Регламентында билгеләнгән бурычларны бүлү нигезендә функцияләрен башкара, жирлек башлыгы йөкләмәләрен үти, ә аның вакытлыча булмавы (авыру яки ялга бәйле рәвештә) яисә үз вазыйфаларын үти алмавы яки вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату мөмкинлеге булмаса, жирлек башлыгы вазыйфаларын башкара.

5. Жирлек башлыгы урынбасары, әлеге Уставның 43 статьясындагы 2 пунктында күрсәтелгән очрактан тыш, бушатылмаган нигездә үз вәкаләтләрен башкара.

6. Жирлек башлыгы урынбасары вәкаләтләре әлеге Уставның 40 статьясында

каралган нигезләр буенча вакытыннан алда туктатыла.

7. Жирлек башлығы урынбасары жирлек башлығы инициативасы белән кабул ителә торган жирлек Советы карары яисә депутатлар төркеме таләбе буенча жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бер өлеше белән вазыйфадан теләсә кайсы вакытта алынырга мөмкин. Жирлек башлығы урынбасарын чакыртып алу турындагы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

46 Статъя. Жирлек башлығы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Авыл жирлеге башлығы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставкага китү;

3) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законның 741 статьясы нигезендә отставкага жибәрү;

4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законның 74 статьясы нигезендә вазыйфадан читләштерү;

5) суд тарафыннан сәләтсез яки чикләнгән сәләтле дип тану;

6) суд тарафыннан Билгесез югалган дип тану яки үлгән дип игълан итү;

7) судның гаешләү карарының законлы көченә керүе;

8) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;

9) Россия Федерациясе гражданлыгын туктату, чит ил гражданлыгын туктату - аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, аларга чит ил гражданлыгын алырга яисә яшәргә рөхсәт яисә Россия Федерациясе гражданының Россия Федерациясе халыкара килешүендә катнашучы булмаган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы башка документ алырга хокукы, аның нигезендә чит ил гражданы булган Россия Федерациясе гражданының чит ил гражданлыгы булган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәвенә хокукын раслый торган башка документ алырга хокукы, жирле үзидарә органнарына сайланырга хокукы;

10) сайлаучылар фикере;

11) сәламәтлек торышы буенча жирлек башлығы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра алмауның суд тәртибендә билгеләнгән чыдамлылыгы;

12) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законның 13 статьясы нигезендә, шулай ук жирлек бетерелгән очракта жирлекне үзгәртеп кору;

13) шәһәр округы белән берләшү сәбәпле жирлек муниципаль берәмлек статусын югалту;

14) жирлек чикләрен үзгәртү яки жирлекне шәһәр округы белән берләштерү нәтижәсендә жирлек сайлаучылары санын 25 проценттан артыграк арттыру;

15) "коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән чикләүләренә һәм тыюларны үтәмәү һәм бурычларны үтәмәү.

2. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 1-11 пунктларында күрсәтелгән нигезләр буенча жирлек башлығы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, жирлекнең яңа башлығын сайлау жирлек Советының яқындагы утырышында гамәлгә ашырыла.

Район башлығын үз составыннан сайлаган очракта, район башлығын сайлаулар билгеләнми һәм үткәрелми.

3. Әгәр дә жирлек башлығы вәкаләтләре срогы тәмамланьрга алты айдан да азрак вакыт кала вакытыннан алда туктатылса, жирлек Советы карары буенча жирлек башлығын сайлау үткәрелмәскә мөмкин.

Башкарма комитет житәкчесе

47 нче Статья. Жирлек башкарма комитеты-жирлекнең жирле үзидарә органы

1. Жирлек башкарма комитеты-жирлекнең жирле үзидарә органы.

2. Жирлек Башкарма комитетының рәсми исеме - " Жәлил шәһәр тибындагы поселогы башкарма комитеты».

3. Жирлек башкарма комитеты жирлек Советына, жирлек башлығына һәм жирлек халкына хисап тотты һәм контрольдә тотылды.

4. Авыл жирлеге башкарма комитетының үз исеме язылган мөһер, бланклары бар.

5. Жирлек башкарма комитеты эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнарының классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

48 нче Статья. Жирлек башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитет структурасы Башкарма комитет житәкчесе тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан раслана.

2. Жирлек башкарма комитеты структурасына Башкарма комитет житәкчесе, аның урынбасары, башка вазыйфаи затлар һәм (яисә) Башкарма комитетның тармак (функциональ) органнары керә.

49 Статья. Башкарма комитет вәкаләтләре

Авыл жирлеге башкарма комитеты:

1) планлаштыру, бюджет, финанс һәм бухгалтерлык өлкәсендә:

- жирлек бюджеты проектын, жирлекнең социаль-икътисади комплекслы үсеше программалары һәм планнары проектларын эшли;

- жирлек бюджетының үтәлешен тәмин итә, жирлекнең социаль-икътисади комплекслы үсеше программаларының һәм планнарының үтәлешен оештыра;

- жирлек бюджетының үтәлеше турында хисап, жирлекнең социаль-икътисади комплекслы үсеше программаларының һәм планнарының үтәлеше турында хисаплар эзерли;

- жирлекнең икътисадын һәм социаль өлкәсен характерлаучы статистик

күрсәткечләрне жыюны һәм күрсәтелгән мәгълүматларны дәүләт хакимияте органнарына законнарда билгеләнгән тәртиптә тапшыруны оештыра;

2) муниципаль милек белән идарә итү, жирлек территориясендә предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләр өлкәсендә:

- муниципаль жирлектәге мөлкәт белән идарә итә, муниципаль милек объектларын төзү, сатып алу, файдалану, боеру һәм арендау мәсьәләләрен хәл итә;

- жирлек Советы карары белән билгеләнгән очрақларда жирлек Советы килешүенә (раславына) муниципаль милекне читләштерү, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турында тәкъдимнәр әзерли һәм кертә;

- муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, оешмалар белән жирлекнең икътисадый һәм социаль үсешендә хезмәттәшлек турында шартнамәләр тәзи; жирлек территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә милекнең төрле рәвешләрен булдыруга ярдәм итә;

- жирлек советы билгеләгән тәртип нигезендә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр булдыра, аларның эшчәнлегенә максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, муниципаль учреждениеләрне финанслауны тәмин итә, муниципаль учреждениеләрне һәм Предприятиеләрне үзгәртеп кору һәм бетерү мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә билгели һәм биләгән вазыйфаларына җитәкчеләрен азат итә;

- муниципаль заказ формалаштыра һәм урнаштыра; жирлекне төзекләндерү, халыкка коммуналь хезмәт күрсәтү, социаль инфраструктура объектларын төзү һәм ремонтлау, продукция житештерү, көнкүреш һәм социаль тәмин итү өчен кирәкле хезмәтләр күрсәтү буенча заказ бирүче булып тора

жирлекнең үз матди һәм финанс чараларын кулланып, башка эшләр башкаруга халыкның мәдәни ихтыяжлары;

3) территориаль планлаштыру, жир һәм башка табигый ресурсларны куллану, әйләнә-тирә табигый мохитне саклау өлкәсендә:

- жирлекнең генераль планы проектын һәм жирлекнең башка шәһәр төзелеш документлары проектларын эшли һәм жирлек Советына раслауга кертә, аларны тормышка ашыруны тәмин итә;

- жирлек территориясендә урнашкан капитал төзелеш объектларын төзегәндә, реконструкцияләгәндә, капитал ремонтлаганда объектларны төзүгә, файдалануга тапшыруга рөхсәт бирә;

- муниципаль милектәге жирләрдән рациональ файдалануны һәм саклауны планлаштыра һәм оештыра;

- жирлек территориясендәге жир участкаларын законда билгеләнгән тәртиптә сатып алу юлы белән дә бирә һәм ала;

- жирлек жирләрен файдалануны контрольдә тотат;

- экологик хәл турында халыкка хәбәр итә, тиешле органнарга әйләнә-тирә мохиткә куркыныч тудыручы, табигатьтән файдалану турындагы законнарны бозучы предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның гамәлләре турында хәбәр итә;

- жирлек территориясендә дөвалау-савыктыру урыннарын һәм жирле әһәмияттәге курортларны булдыра, үстерүне һәм саклауны тәмин итә;

4) Төзелеш, транспорт һәм элементә өлкәсендә:

- муниципаль торак фондын төзүне һәм тотуны оештыра, аның исәбен алып бара, жирлек территориясендә торак төзелеше өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

- билгеләнгән тәртиптә социаль наем шартнамәләре буенча бирелә торган торак урыннарына мохтажлар буларак гражданны исәпкә алып бара;

- торак биналарны торак булмаган биналарга һәм торак булмаган биналарга күчерү турында билгеләнгән тәртиптә карарлар кабул итә, торак биналарны үзгәртеп кору һәм үзгәртеп планлаштыруны килештерә, билгеләнгән тәртиптә муниципаль торак фондын торак урыннарын яшәү өчен яраксыз дип таный;

- шәһәр жирлегендә яшәүче һәм торак шартларын яхшыртуга мохтаж аз керемле гражданны торак законнары нигезендә торак урыннары белән тәмин итә,

- муниципаль торак фондыннан файдалануны һәм аның сакланышын, әлеге фондның торак урыннарының билгеләнгән санитария һәм техник кагыйдәләргә һәм нормаларга, законнарының башка таләпләренә туры килүен контрольдә тотат;

- жирлекнең торак пунктлары чикләрендә гомуми файдаланудагы автомобиль юлларын, күперләрен һәм башка транспорт инженерлык корылмаларын карап тотуны һәм төзүне тәмин итә, федераль һәм республика дәрәжәсендәге гомуми файдаланудагы автомобиль юлларыннан, күперләрдән һәм башка транспорт инженерлык корылмаларыннан тыш;

- халыкка транспорт хезмәте күрсәтү өчен шартлар тудыра һәм жирлек чикләрендә халыкка транспорт хезмәте күрсәтүне оештыруны муниципаль транспорт оешмалары төзү яки халыкка транспорт хезмәте күрсәтүгә шартнамә нигезендә шәхси һәм башка транспорт предприятиеләре һәм оешмаларын жәлеп итү юлы белән тәмин итә;

- жирлек территориясендә гамәлдә булган маршрутларны, хәрәкәт графикларын, жәмәгать транспорты тукталышларын раслый һәм (яки) килештерә;

жәмәгать транспорты тукталышлары өчен билгеләнгән урыннары төзекләндерүне тәмин итә;

- халыкны элементә хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

5) торак-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм башка өлкәләрдә

халыкка хезмәт күрсәтү:

- жирлек чикләрендә Халыкны электр, жылылык, газ һәм су белән тәмин итүне, халыкны ягулык белән тәмин итүне оештыра;

- халыкны туклану, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте белән тәмин итү өчен шартлар тудыра; базарлар һәм ярминкәләр оештыра;

- халыкка китапханә хезмәте күрсәтүне оештыруны тәмин итә;

- ялны оештыру һәм халыкны мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра;

жирлек территориясендә массакуләм физик культура һәм спортны үстерү өчен шартлар тудыра, жирлек территориясендә спорт объектларын төзүне стимуллаштыру буенча чаралар күрә, муниципаль торак фонды йортлары янындагы территориядә спорт мәйданчыкларын төзүне һәм тотуны, башка муниципаль спорт корылмаларын төзүне һәм карап тотуны тәмин итә,

- халыкның күпләп ял итүе һәм халыкның ял итү урыннарын төзекләндерүне оештыру өчен шартлар тудыра;

- ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыра һәм күмү урыннарын тәмин итә;

б) төзекләндерү өлкәсендә:

- көнкүреш калдыклары һәм чүп-чар жыюны һәм чыгаруны оештыра;

- жирлек территориясен төзекләндерүне һәм яшелләндерүне, жирлекнең торак пунктлары чикләрендә урнашкан шәһәр урманнарыннан файдалануны һәм саклауны тәмин итә;

- урамнарны яктыртуны һәм урамнар исемнәре һәм йорт номерлары белән күрсәткечләр куюны тәмин итә;

7) гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тәмин итү, Халыкны һәм территорияне гадәттән тыш хәлләрдән яклау өлкәсендә:

- жирлек территориясендә законнарның, дәүләт хакимияте һәм жирле үзидарә органнары актларының үтәлешен, гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тәмин итә;

- билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән судта яки арбитраж судында жирле үзидарә хокукларын бозучы дәүләт хакимияте органнары һәм дәүләт вазыйфалары, предприятие, учреждение, оешма актларына шикаять бирә;

- жирлек чикләрендә гадәттән тыш хәлләр нәтижеләрен кисәтүдә һәм бетерүдә катнаша;

- жирлек чикләрендә янгын куркынычсызлыгының беренчел чараларын үткәрүне тәмин итә;

- Гражданның оборонасы, халыкны һәм жирлек территориясен табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән саклау чараларын оештыра һәм тормышка ашыруны тәмин итә; гадәттән тыш хәлләргә бетерү өчен жирлек резервлар булдыруны тәмин итә;

- үз вәкаләтләре чикләрендә һәм билгеләнгән тәртиптә халыкка гадәттән тыш хәлләр барлыкка килү яки барлыкка килү куркынычы турында үз вакытында хәбәр итүне тәмин итә;

- жирлек территориясендә авария-коткару хезмәтләре һәм (яки) авария-коткару формировауларга эшчәнлеген оештыра, тәмин итә, тәмин итә;

жирлек территориясендәге муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизация эзләү чараларын оештыра һәм тормышка ашыруны тәмин итә;

Статья 51. Жирлек башкарма комитеты житекчесен билгеләү тәртибе

1. Жирлек башкарма комитеты житекчесен билгеләү конкурс нигезендә башкарыла.

Конкурс шартлары, аны уздыру датасы, вакыты һәм урыны турында мәгълүматлар, контракт проекты массакуләм мәгълүмат чараларында конкурс үткәрелгәнчә 20 көннән дә соңга калмыйча басылып чыгарга тиеш.

2. Конкурс үткәрү өчен Конкурс комиссиясе төзелә. Конкурс комиссиясе әгъзаларының гомуми саны жирлек Советы тарафыннан билгеләнә. Жирлекнең

конкурс комиссиясе эгъзалары жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

3. Зат жирлек башкарма комитеты житәкчесе вазыйфасына жирлек Советы тарафыннан конкурс нәтижәләре буенча конкурс комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан билгеләнә.

4. Жирлек башкарма комитеты житәкчесе өчен контракт шартлары жирлек Советы тарафыннан раслана. Федераль закон яисә Татарстан Республикасы законы белән жирлекнең жирле үзидарә органнарына аерым дәүләт вәкаләтләрен тапшырган очракта контрактка мәжбүри рәвештә Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән шартлар кертелә.

5. Жирлек башкарма комитеты житәкчесе белән Контракт жирлек башлыгы булып тора.

52 нче Статья. Жирлек башкарма комитеты житәкчесенең вәкаләтләр срогы

1. Жирлек башкарма комитеты житәкчесе белән Контракт затны Башкарма комитет житәкчесе итеп билгеләү турында Карар кабул иткән һәм биш ел тәшкил иткән жирлек Советы вәкаләтләре срогына төзелә.

2. Жирлек Советы вәкаләтләре срогы чыкканнан соң, жирлек башкарма комитеты житәкчесе билгеләнгән тәртиптә жирлек Башкарма комитетының яңа житәкчесен билгеләгәнче үз вәкаләтләрен башкаруны дәвам итә.

53 Статья. Башкарма комитет Житәкчесе вәкаләтләре

Башкарма комитет житәкчесе:

1) жирлек башкарма комитеты эшчәнлегенә шәхси идарә итү принципларында житәкчелек итә һәм аның вәкаләтләренә кергән жирлек башкарма комитеты тарафыннан үтәлү өчен шәхси жаваплылык тотат;

2) жирлек башкарма комитетын жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлекнең башка жирле үзидарә органнары һәм башка муниципаль берәмлекләр, дәүләт хакимияте органнары, гражданнар һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә тәкъдим итә;

3) жирлек Советы каравына жирлек бюджеты проектларын һәм аның үтәләше турындагы хисапларны тәкъдим итә;

4) жирлек Советы каравына жирлекнең комплекслы социаль-икътисадый үсеш планнары һәм программалары проектларын һәм аларның үтәләше турында хисаплар тәкъдим итә;

5) жирлек Советы раславына Башкарма комитет структурасы проектын кертә, жирлек башлыгы белән килештереп, жирлек Башкарма комитетының штат расписаниесен эшчеләрнең иң чик саны һәм хезмәткә түлү фонды белән расланган структура нигезендә раслай;

6) жирлек башлыгы белән язма килешү буенча Башкарма комитет житәкчесе урынбасарын билгели һәм азат итә, муниципаль хезмәткәрләренә һәм жирлек башкарма комитетының башка хезмәткәрләрен вазыйфага билгели һәм вазыйфасыннан азат итә, аларның эшчәнлеген контрольдә тотат, аларга карата кызыксындыру һәм дисциплинар жаваплылык чараларын куллана;

7) расланган бюджет нигезендә жирлек акчалары белән эш итә, жирлекнең бюджет һәм башка счетларын банк счетларына ача һәм яба

судта жирлек исемненән жирлеккә карата дэгъвалар буенча жавап бирүче вәкиле сыйфатында чыгыш ясый:

дәүләт органнарының, жирле үзидарә органнарының яисә бу органнарның вазыйфаи затларының законсыз гамәлләре (гамәл кылмавы) нәтижәсендә, шул исәптән дәүләт хакимияте органнары, жирле үзидарә органнары актларын бастырып чыгару нәтижәсендә, законга яисә башка норматив хокукый актка туры килми торган зыянны каплау турында;

бюджет учреждениеләренең акчалата йөкләмәләре буенча субсидиар жаваплылык тәртибендә, финанс органы турындагы Нигезләмә нигезендә.

8) жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны гамәлгә ашыра һәм (яисә) гамәлгә ашыруны тәмин итә, аларны үтәү өчен шәхси жаваплылык тотат; тиешле законнар нигезендә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйлә мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара;

9) жирлек башкарма комитеты компетенциясенә кертелгән жирле эһәмияттәге мәсьәләләр буенча хокукый актлар, шулай ук жирлек башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар чыгара;

10) елга бер тапкыр яки жирлек башлыгы, жирлек Советы таләбе буенча жирлек Советына жирлекнең башкарма комитеты эшчәнлегә һәм эшчәнлегә турында хисап тапшыра;

11) жирлек башкарма комитеты эшчәнлегә турында халыкка даими рәвештә мәгълүмат бирә, жирлек башкарма комитеты хезмәткәрләре тарафыннан гражданны кабул итүне оештыра, айга кимендә бер тапкыр гражданны кабул итә, гражданның тәкъдимнәрен, гаризаларын һәм шикаятләрен карый, алар буенча карарлар кабул итә;

12) дәүләт һәм башка органнарда жирлек мәнфәгатләрен тәмин итү һәм яклау буенча чаралар күрә, жирлек башкарма комитеты исемненән судка гаризалар бирә, ышаныч кәгазьләре бирә;

13) жирлек Советының законнары, әлегә Уставы, карарлары һәм төзелгән контракт нигезендә башка вәкаләтләренә гамәлгә ашыра.

54 Статъя. Жирлек башкарма комитеты житәкчесе вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек башкарма комитеты житәкчесенең вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла:

- 1) үлем;
- 2) үз теләге белән отставкага китү;
- 3) әлегә статъяның 2 өлеше нигезендә контрактны өзү;
- 4) эштән азат итү;
- 5) суд тарафыннан сәләтсез яки чикләнгән сәләтле дип тану;
- 6) суд тарафыннан Билгесез югалган дип тану яки үлгән дип игълан итү;

7) судның гаепләү карарының законлы көченә керүе;

8) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;

9) Россия Федерациясе гражданлыгын туктату, чит ил гражданлыгын туктату - аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, аларга чит ил гражданлыгын алырга яисә яшәргә рөхсәт яисә Россия Федерациясе гражданының Россия Федерациясе халыкара килешүендә катнашучы булмаган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы башка документ алырга хокуклы, аның нигезендә чит ил гражданы булган Россия Федерациясе гражданының чит ил гражданлыгы булган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәвенә хокукын раслый торган башка документ алырга хокуклы, жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы;

10) хәрби хезмәткә чакыру яки аны алыштыручы альтернатив гражданлык хезмәтенә юнәлеш;

11) жирлекне үзгәртеп кору, шулай ук жирлек бетерелгән очракта;

12) шәһәр округы белән берләшеп жирлек статусын югалту;

13) жирлек чикләрен үзгәртү яки жирлекне шәһәр округы белән берләштерү нәтижәсендә жирлек сайлаучылары санын 25 проценттан артыграк арттыру;

14) жирле администрация башлыгы вәкаләтләрен башкаручы муниципаль берәмлек башлыгы вазыйфасына керешү.

2. Башкарма комитет житәкчесе белән контракт яклар килешүе буенча яисә гариза нигезендә суд тәртибендә өзелергә мөмкин:

1) жирлек советы яисә жирлек башлыгы жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итүгә кагылышлы, шулай ук законнарда билгеләнгән чикләүләрне үтәмәү сәбәпле контракт шартларын бозу сәбәпле;

2) Татарстан Республикасы Президенты - жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга кагылышлы өлешендә, шулай ук законнарда билгеләнгән чикләүләрне үтәмәүгә бәйле рәвештә контракт шартларын бозуга бәйле рәвештә;

3) Башкарма комитет житәкчесе-жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм (яисә) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары тарафыннан контракт шартларын бозу сәбәпле.

VI башлыгы. БАШКА ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҮЗАРА ЭШЧӘНЛЕГЕ

55 Статья. Жирлек контроль-хисап органы

1. Жирлекнең контроль-хисап органы жирлек Советы тарафыннан төзелә.

2. Жирлек контроль-хисап органын оештыру һәм эшчәнлек тәртибе

«Россия Федерациясе субъектларының һәм муниципаль берәмлекләренең тикшерү-хисап органнарын оештыруның һәм аларның эшчәнлегенең гомуми принциплары турында» 2011 елның 7 февралендәге 6-ФЗ номерлы Федераль закон, «жирле оешманың гомуми принциплары турында» 06.10.2003 елдагы 131-ФЗ номерлы федераль закон белән билгеләнә

1. Россия Федерациясе Бюджет кодексы, башка федераль законнар һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актлары, муниципаль норматив хокукый актлары белән» Россия Федерациясендә үзидарә органнары турында "Федераль законга үзгәрешләр кертү хакында" Федераль закон проектын Россия Федерациясе Федераль Собраниеһе Дәүләт Думасына кертү буенча Оренбург өлкәһе Закон чыгару собранияһенең закон чыгару инициативасы каралды. Федераль законнарда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә жирлекнең контроль-хисап органын оештыруны һәм эшчәнлеген хокукый жайга салу шулай ук Татарстан Республикаһы законнары белән гамәлгә ашырыла.

3. Рәис, жирлекнең тикшерү-хисап органы эгъзалары "коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән чикләүләргә һәм тыюларны үтәргә тиеш.

56 Статъя. Жирлек Советының, жирлек башлығының, жирлек Башкарма комитетының һәм жирлекнең башка жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеге нигезләре

1. Әлеге устав белән билгеләнгән вәкаләтләргә бүлешү нигезендә, жирлек Советы, жирлек башлығы һәм жирлек башкарма комитеты үз вәкаләтләргә мөстәкыйль башкара.

2. Жирлек советы һәм жирлек башкарма комитеты жирлекнең икътисады һәм социаль үсеш процесслары белән нәтижәле идарә итү максатларында һәм аның халкы мәнфәгатләрендә законнарда, әлеге уставта билгеләнгән формаларда хезмәттәшлек итәргә тиеш.

3. Жирлек советы һәм жирлек башкарма комитеты бер-берсенә кабул ителгән норматив хокукый актларны имзаланган көннән жиде көн эчендә жиберәләр.

4. Жирлек Советы, жирлек башлығы жирлек башкарма комитеты житәкчесенә жирлек башкарма комитеты житәкчесенә, жирлек башкарма комитетының башка вазыйфаи затларының хокукый актларын кабул итү, юкка чыгару яки үзгәртү тәкъдиме белән мөрәжәгать итәргә хокукы, шулай ук аларны суд тәртибендә шикаять бирергә хокукы.

5. Жирлек башкарма комитеты житәкчесе жирлек Советына, жирлек башлығының, жирлек башлығының хокукый актларын кабул итү, юкка чыгару, үзгәртү тәкъдиме белән мөрәжәгать итәргә, шулай ук аларны суд тәртибендә шикаять бирергә хокукы.

6. Жирлек башлығы жирлек башкарма комитеты житәкчесенә жирлек советының эш планнарын һәм жирлек Советы карарлары проектарын жирлек Советы Регламентында билгеләнгән тәртиптә жиберә.

7. Жирлек Советы һәм аның органнары утырышларында, жирлек башлығы үткәрә торган утырышларда жирлек башкарма комитеты житәкчесе, аның урынбасары яисә алар вәкаләт биргән затлар киңәш бирү хокукы белән катнашырга хокукы. Жирлек Башкарма комитетының вазыйфаи затлары, язма чакыру булганда, жирлек Советы утырышларында катнашырга тиеш.

8. Жирлек башкарма комитеты житәкчесе үткәрә торган утырышларда жирлек башлығы, жирлек Советы депутатлары катнашырга хокукы.

9. Жирлекнең башка үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеге тәртибе

жирлек Советы тарафыннан билгеләнергә мөмкин.

57 Статъя. Жирле үзидарә органнары арасындагы бәхәсләрне хәл итү

Жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләрен гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләр килештерү процедуралары яисә суд тәртибендә хәл ителә.

VII башлыгы. САЙЛАУ КОМИССИЯСЕ

58 нче Статъя. Сайлау комиссиясе

1. Жирлекнең сайлау комиссиясе жирлек Советы тарафыннан федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау Кодексында билгеләнгән тәртиптә төзелә.

2. Жирлекнең сайлау комиссиясе түбәндәге тәкъдимнәр нигезендә формалаша: Россия Федерациясе Федераль Собрание Дәүләт Думасында, Татарстан Республикасы Дәүләт Советында депутат мандатларын бүлүгә кертелгән сәяси партияләр; кандидатларның федераль исемлекләрен тәкъдим иткән сәяси партияләр, алар 18.05.2005 елдагы 51-ФЗ номерлы «О О № 51-ФЗ Федераль законның 821 статъясы нигезендә депутат мандатлары тапшырылды Россия Федерациясе Федераль Собрание Дәүләт Думасына депутатлар сайлауда»; Татарстан Республикасы Сайлау кодексының 971 статъясы нигезендә депутат мандатлары тапшырылган кандидатлар исемлеген күрсәткән сәяси партияләр; башка сәяси партияләр һәм башка ижтимагый берләшмәләр; яшәү, эшләү, хезмәт, уку урыннары буенча сайлаучылар жылышылары; элеккеге составтагы жирлекнең сайлау комиссиясе; Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе; муниципаль район сайлау комиссиясе; территориаль сайлау комиссиясе.

3. 2. Жирлек советы кергән тәкъдимнәр нигезендә сайлау комиссиясенен гомуми әгъзаларының яртысын билгеләргә тиеш:

4. 1) кандидатларның федераль исемлекләрен Россия Федерациясе Федераль Собрание Дәүләт Думасында депутат мандатларын бүлүгә кертелгән сәяси партияләр, шулай ук «Россия Федерациясе Федераль Собрание Дәүләт Думасына депутат мандатларын сайлау турында» Федераль законның 821 статъясы нигезендә депутат мандатлары тапшырылган кандидатларның федераль исемлекләрен күрсәткән сәяси партияләр;

5. 2) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында депутат мандатларын бүлүгә кертелгән сәяси партияләр, шулай ук Татарстан Республикасы Сайлау кодексының 971 статъясы нигезендә депутат мандатлары тапшырылган кандидатлар исемлекләрен күрсәткән сәяси партияләр;

6. 3. Жирлек Советы муниципаль район сайлау комиссиясе, территориаль сайлау комиссиясе тәкъдимнәре нигезендә сайлау комиссиясенен гомуми әгъзаларының яртысын түбәндәге тәртиптә билгеләргә тиеш:

7. 1) Әгәр муниципаль район сайлау комиссиясе вәкаләтләре территориаль сайлау комиссиясенә йөкләнмәсә, жирлекнең ике сайлау комиссиясе әгъзасы муниципаль район сайлау комиссиясе тәкъдимнәре нигезендә билгеләнә, калган

сайлау комиссиясе әгъзалары территориаль сайлау комиссиясе тәкъдимнәре нигезендә билгеләнә;

8. 2) муниципаль район сайлау комиссиясе вәкаләтләре территориаль сайлау комиссиясенә йөкләнгән булса, жирлекнең сайлау комиссиясе әгъзалары территориаль сайлау комиссиясе тәкъдимнәре нигезендә билгеләнә;

9. 3) Әгәр территориаль сайлау комиссиясе вәкаләтләре муниципаль район сайлау комиссиясенә йөкләнсә, жирлекнең сайлау комиссиясе әгъзалары муниципаль район сайлау комиссиясе тәкъдимнәре нигезендә билгеләнә.

10. 4. Сайлау комиссиясенә вәкаләтләре срогы биш ел тәшкил итә.

11. 5. Жирлекнең сайлау комиссиясе хәлиткеч тавыш бирү хокукы булган 6 әгъза исемлегендә формалаша .

12. 6. Жирлек сайлау комиссиясе эшчәнлеген финанс белән тәэмин итү жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнарының классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

13. 7. Жирлек сайлау комиссиясенә вәкаләтләре, аның эшчәнлеге тәртибе һәм гарантияләре федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге устав белән жайга салына. Жирлек Советы мәрәжәгәте нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе карары буенча жирлек сайлау комиссиясенә вәкаләтләре территориаль сайлау комиссиясенә йөкләнергә мөмкин.

VIII башлығы. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАНАРЫНЫҢ ГРАЖДАНЛЫК-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ

59 Статъя. Юридик зат хокукына ия жирле үзидарә органнары

Федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә жирлек Советы һәм жирлек башкарма комитетына юридик зат хокуклары бирелә.

60 Статъя. Жирле үзидарә органнары юридик затлар буларак

1. Жирлек башлығы, жирлек башкарма комитеты житәкчесе жирлек исеменнән мөлкәт һәм башка хокукларны һәм бурычларны үти, судта ышанычсыз чыгыш ясыя ала.

2. Жирле администрация органнарын юридик затлар сыйфатында дәүләт теркәвенә алу өчен жирлек Советының муниципаль казна учреждениесе рәвешендә тиешле орган оештыру турындагы карары һәм жирлекнең башкарма комитеты житәкчесе тәкъдиме буенча жирлек советы турындагы нигезләмәне раслау нигезләмә булып тора.

61 нче Статъя. Жирлекнең жирле үзидарә органнарын финанслау

Жирлекнең жирле үзидарә органнарын тоту чыгымнарын финанслау бары тик жирлек бюджетының үз керемнәре хисабына гына башкарыла.

IX башлыгы. ЕЛАВА ЖИРЛЕГЕНӨ ЫӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНА БИРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ЫӘМ БАШКА ЕРАНТИЯЛӘР

62 нче Статъя. Жирлек башлыгына һәм жирлекнең башка вазыйфаи затларына бирелә торган социаль һәм башка гарантияләр

Жирлек башлыгы һәм жирлекнең башка вазыйфаи затлары эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре «Татарстан Республикасында муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында» 12.02.2009 елдагы 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм жирлек Советы карарлары нигезендә билгеләнә.

Жирле үзидарә ОРГАНАРЫНЫҢ һәм вазыйфаи затларының жаваплылыгы

63 Статъя. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затларының жаваплылыгы

Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары законнар нигезендә жирлек халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында жаваплы.

64 нче Статъя. Жирлек Советы депутатларының жирлектә яшәүчеләр алдында жаваплылыгы

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән жирлек башлыгының, жирлек халкы алдында жаваплылыгы тиешле депутат тарафыннан жирлектә яшәүче халыкның ышанычын югалту нәтижәсендә барлыкка килә.

2. Жирлектә яшәүчеләрнең ышанычын югалткан жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы, әлеге устав белән каралган нигезләр һәм тәртиптә кире алынырга мөмкин.

65 Статъя. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының дәүләт алдында жаваплылыгы

1. Федераль законнар нигезендә жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлек башкарма комитеты житәкчесенең дәүләт алдындагы жаваплылыгы Россия Федерациясе Конституциясен, федераль конституциячел законнарны, федераль законнарны, Татарстан Республикасы Конституциясен, Татарстан Республикасы законнарын һәм әлеге Уставны бозган очракта, шулай ук жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен тиешенчә гамәлгә ашырмаган очракта тиешле суд карары нигезендә барлыкка килә.

2. Жирлек советын таркату нигезләре һәм тәртибе, жирлек башлыгы, жирлек башкарма комитеты житәкчесен вазифасыннан азат итү һәм отставкага жибәрү «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары

турында»06.10.2003 елдагы 131-ФЗ номерлы федераль закон белән билгеләнә.

66 Статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфай затларының физик һәм юридик затлар алдында жаваплылығы

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфай затларының физик һәм юридик затлар алдында жаваплылығы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә барлыкка килә.

XI бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКЛАРЫ

67 нче Статья. Жирлекнең муниципаль хокукий актлары системасы

1. Жирлекнең муниципаль хокукий актлары системасына керә:

1) жирлек уставы, жирле референдумда кабул ителгән хокукий актлар;

2) жирлек Советының норматив һәм башка хокукий актлары;

3) жирлекнең Елава хокукий актлары, жирлек башкарма комитеты житәкчесе карарлары һәм боерыклары, әлеге устав белән каралган башка жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары.

2. Жирлек уставы һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукий актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар муниципаль норматив хокукий актлар системасында югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлдә һәм жирлекнең бөтен территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль норматив хокукий актлар әлеге Уставка һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукий актларга каршы килмәскә тиеш.

3. Жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары кабул иткән муниципаль хокукий актлар жирлекнең бөтен территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш.

68 нче Статья. Гражданнарны турыдан-туры белдерү юлы белән кабул ителгән карарлар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү жирле референдумда чагылган гражданнарны турыдан-туры күрсәтү юлы белән башкарыла.

2. Әгәр жирлектә яшәүчеләрнең ихтыяр көче белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен өстәмә рәвештә муниципаль норматив хокукий актны, жирле үзидарә органын яисә әлеге актны кабул итү (басма) үз эченә алган жирлекнең вазыйфай затын кабул итү (бастырып чыгару) таләп ителсә, референдумда кабул ителгән карар үз көченә кергән көннән 15 көн эчендә эзерләнү һәм (яисә) тиешле карар кабул итү вакытын билгеләргә тиеш булалар муниципаль норматив хокукий акт. Күрсәтелгән вакыт өч айдан артып китә алмый.

3. Гражданнарның турыдан-туры ихтыярын белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль норматив хокукий актны чыгару срогын бозу жирлек башлыгын чакыртып алу, жирлек башкарма комитеты житәкчесен эштән азат итү яки жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез булып тора.

69 Статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары

тарафыннан кабул ителә торган муниципаль хокукый актлар төрләре

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары үз вәкаләтләрен үтәү йөзеннән түбәндәге муниципаль хокукый актлар чыгаралар:

- 1) жирлек Советы-жирлек Советы карарлары;
- 2) жирлекнең лава шәһәре-жирлекнең лава шәһәре карарлары һәм боерыклары;
- 3) жирлек башкарма комитеты житәкчесе-жирлек башкарма комитеты житәкчесе карарлары һәм боерыклары.

2. Жирлекнең башка вазыйфай затлары үз вәкаләтләре чикләрендә әлеге уставларга, башка муниципаль норматив хокукый актларга билгеләнгән, аларның статусын билгели торган күрсәтмәләр һәм боерыклар чыгара.

70 Статья. Муниципаль хокукый актлар әзерләү

1. Муниципаль хокукый актлар проектларын жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатлары, Башкарма комитет житәкчесе, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициативалы төркемнәре, шулай ук жирлекнең аны алып бару мәсьәләләре буенча Ревизия комиссиясе кертә ала.

2. Прокурор үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыру барышында гамәлдәге муниципаль норматив хокукый актларны камилләштерү кирәклеген билгеләгәндә үзгәртү, юкка чыгару яки муниципаль норматив хокукый актларны кабул итү турында тәкъдимнәр кертергә хокуклы.

3. Муниципаль хокукый актлар проектларын кертү тәртибе, аларга кушып бирелә торган документлар исемлеге һәм формасы жирлек Советы Регламенты, жирлек башлыгы, жирлек башкарма комитеты житәкчесе тарафыннан билгеләнә.

71 нче Статья. Жирлек советының хокукый актлары

1. Жирлек советы аның вәкаләтләренә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, Уставы белән кертелгән мәсьәләләр буенча жирлек территориясендә үтәү өчен мәжбүри булган кагыйдәләрне, жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы карарны, шулай ук жирлек Советы эшчәнлеген оештыру һәм аның вәкаләтенә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге устав белән кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.

2. Жирлек Советының жирлек территориясендә үтәлгән тиешле кагыйдәләрне билгели торган карарлары, әгәр федераль законнарда башкача билгеләнмәгән булса, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

Муниципаль сайлауларда сайланган жирлек башлыгы жирлек советы составына хәлиткеч тавыш бирү хокукы белән кәргән очракта, жирлек башлыгы тавышы жирлек Советы депутаты тавышы буларак карарлар кабул иткәндә исәпкә алына.

3. Жирлек Советы жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләүне, үзгәртүне һәм юкка чыгаруны, жирлек бюджеты акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә

ашыруны күздә тоткан карарларны жирлек Советы каравына жирлек башкарма комитеты житәкчесе инициативасы белән яисә аның бәяләмәсе булганда гына кертеп була. Күрсәтелгән бәяләмә жирлек Советына карар проектын жирлек башкарма комитетына тапшырганнан соң утыз көн эчендә тапшырыла.

4. Жирлек Советы карарларына жирлек башлыгы тарафыннан кабул ителгән көннән өч көн эчендә кул куела һәм әлеге устав белән билгеләнгән тәртиптә халыкка игълан ителә.

72 нче Статъя. Жирлек башлыгының хокукый актлары

Жирлек башлыгы «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» гы 131-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар нигезендә жирлек уставы белән үз компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар һәм күрсәтмәләр чыгара.

73 Статъя. Жирлек башкарма комитеты житәкчесенең хокукый актлары

Башкарма комитет житәкчесе жирлек Башкарма комитетының законнарда, әлеге Устав һәм жирлек Советы карарларында билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә жирле әһәмияттәге мәсьәләләр һәм жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча карарлар, шулай ук жирлек башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча күрсәтмәләр чыгара.

74 нче Статъя. Муниципаль норматив хокукый актларны бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм үз көченә керү тәртибе

1. Жирлек Советы карарлары жирлек башлыгы имзалаган көннән соң 10 көн узгач үз көченә керә.

Салымнар һәм жыемнар турында жирлек Советының норматив хокукый актлары Россия Федерациясе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә.

Жирлекнең уставын кабул итү яки әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында жирлек Советы карарлары Федераль закон, әлеге устав белән билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Жирлек башлыгы, жирлек башкарма комитеты житәкчесе, жирле үзидарәнең башка вазыйфай затларының хокукый актлары, әгәр башкасы актлар белән билгеләнмәгән булса, аларны имзалаган көннән үз көченә керә.

3. Кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы муниципаль норматив хокукый актлар рәсми басылып чыкканнан соң үз көченә керә.

4. Һәр муниципаль хокукый актта аның реквизитлары булырга тиеш: аның исеме, имзалану датасы (жирлек Советы кабул иткән хокукый актлар өчен - шулай ук жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән дата), теркәү номеры, хокукый актка кул куйган вазыйфай затның исеме, мөһер.

5. Жирлек советының жирлек бюджеты турында, аның үтөлеше турында хисап, жирле салымнар һәм жыемнар билгеләү турында, жирлек Советы Регламенты, жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлек башкарма комитеты житәкчесе тарафыннан кабул ителгән башка норматив хокукый актлар, муниципаль норматив хокукый актлардан яисә аларның федераль закон белән чикләнгән аерым нигезләмәләреннән тыш, аларны имзалау көненнән жиде көн эчендә рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

5. Жирлек Советының Жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү турындагы карары күрсәтелгән карарны кабул иткән жирлек Советы вәкаләтләре срогы чыкканнан соң, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында»06.10.2003 елдагы 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган очраклардан тыш үз көченә керә.

6. Муниципаль сайлаулар, жирле референдум, жирлек Советы депутатын чакыртып алу, жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекнең лавасын һәм аның урынбасарын сайлау, жирлек башкарма комитеты житәкчесен һәм аның урынбасарын билгеләү мәсьәләсе буенча тавыш бирү турында норматив булмаган хокукый актлар мәжбүри рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

7. Закон яисә әлеге Устав нигезендә рәсми бастырып чыгару (игълан итү) мәжбүри булмаган норматив булмаган муниципаль хокукый актлар аларны чыгарган органнар яисә жирлек жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары карары буенча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) мөмкин.

8. Басылган вакытта (халыкка житкерелгәндә) муниципаль хокукый актының реквизитлары күрсәтелә.

Муниципаль хокукый актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) ярдәмендә гамәлгә ашырыла:

- жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан гамәлгә куелган матбугат чараларында яисә жирлек территориясендә таратыла торган башка матбугат чараларында хокукый акт текстын бастырып чыгару. Хокукый акт текстын бүтән басма МАССАКУЛӘМ мәгълүмат чараларында бастырганда, әлеге басманың рәсми булуы турында билге булырга тиеш;

- хокукый акт яки хокукый акт текстын жирлекнең рәсми сайтында Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре порталында «Интернет»мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә урнаштыру;

- жирлек халкына үзәкләштерелгән тәртиптә хокукый акт тексты жибәрелә (таратыла), шул исәптән махсус басма рәвешендә;

- жирлекнең торак пунктлары территориясендәге махсус мәгълүмат стендларына хокукый акт текстын урнаштыру. Күрсәтелгән стендлар һәм аларның урнашу урыннары саны жирлек Советы тарафыннан раслана һәм жирлектә яшәүчеләрнең муниципаль хокукый акты тексты белән бертуктаусыз танышу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

9. Муниципаль хокукый акты бастырып чыгарганда (халыкка житкерелгәндә) басма МАССАКУЛӘМ мәгълүмат чарасының чыгарылу датасы яки актының таралу (тарату) яки аны мәгълүмат стендында урнаштыру датасына туры килергә тиешле тиешле актының халыкка игълан ителү датасы турында белешмәләр күрсәтелергә

тиеш.

10. Кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышы, жирле үзидарә органнарының, муниципаль предприятиеләрнең һәм учреждениеләрнең хокукый статусын билгели торган муниципаль норматив хокукый актлар жирлек башлыгы тарафыннан Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукый актлары Регистрына законда билгеләнгән срокларда кертү өчен Татарстан Республикасы Юстиция министрлыгына жиберелә.

ХII-Сан. ЖИРЛЕКНЕҢ ИКЪТИСАДИ НИГЕЗЕ

75 Статья. Жирлекнең икътисади нигезе

Жирлекнең икътисади нигезен жирлек милкендәге мөлкәт, жирлек бюджеты акчалары, шулай ук жирлекнең мөлкәти хокуклары тәшкил итә.

76 Статья. Жирлекнең муниципаль мөлкәте

1. Авыл жирлекләре милкендә булырга мөмкин:

1) Халыкны электр, жылылык, газ һәм су белән тәэмин итү, халыкны ягулык белән тәэмин итү, торак пунктлар урамнарын яктырту өчен билгеләнгән мөлкәт;

2) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле эһәмияттәге автомобиль юллары, шулай ук мондый автомобиль юлларына хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән мөлкәт;

3) жирлектә яшәүче һәм торак урыннарына мохтаж аз керемле гражданны, социаль наем шартнамәсе шартларында торак урыннары белән тәэмин итү өчен социаль файдаланудагы торак фонды, шулай ук муниципаль торак фондын тоту өчен кирәкле мөлкәт;

4) жирлек чикләрендә халыкка транспорт хезмәте күрсәтү өчен билгеләнгән пассажир транспорты һәм башка мөлкәт;

5) жирлек чикләрендә гадәттән тыш хәлләр нәтижеләрен кисәтү һәм бетерү өчен билгеләнгән мөлкәт;

6) янгынарны сүндерү буенча беренчел чараларны тәэмин итү өчен билгеләнгән объектлар, шулай ук янғын сүндерү жиһазлары һәм жиһазлары;

7) жирлек китапханәләренең мөлкәте;

8) жирлектә яшәүчеләрне мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәэмин итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

9) Россия Федерациясе законнары нигезендә аларның тарихи-мәдәни эһәмияте категориясенә бәйsez рәвештә мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре) ;

10) жирлек территориясендә физик культура һәм массакуләм спортны үстерү өчен билгеләнгән мөлкәт;

11) жирлек территориясен төзекләндерүне һәм яшелләндерүне оештыру, шул исәптән гомуми файдаланудагы урыннары һәм халык күпләп ял итә торган урыннары тәртипкә китерү өчен билгеләнгән мөлкәт;

12) көнкүреш калдыкларын жыю һәм чыгару өчен эшләнгән милек һәм

чүп;

13) ритуаль хезмәтләр оештыру һәм күмү урыннарын саклау өчен эшлэнгән жир кишәрлекләрен кертәп, милек;

14) муниципаль хокукый актларны, башка рәсми мәгълүматны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) өчен билгелэнгән мөлкәт;

15) федераль законнар нигезендә муниципаль милеккә кертелгән жир кишәрлекләре;

16) жирлек территориясендә карьера буалары;

17) жирлек территориясендә дэвалау-савыктыру урыннарын һәм жирле әһәмияттәге курортларны булдыру, үстерү һәм саклауны тәмин итү өчен билгелэнгән мөлкәт;

18) халыкны һәм жирлек территориясен табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән саклауны оештыру өчен билгелэнгән мөлкәт;

19) кешеләрнең су объектларында куркынычсызлыгын тәмин итү, аларның тормышын һәм сәламәтлеген саклау өчен эшлэнгән мөлкәт;

20) жирлектә кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү өчен, шул исәптән кече һәм урта эшкуарлык субъектларына ярдәм инфраструктурасын формалаштыру һәм үстерү өчен билгелэнгән мөлкәт;

21) жирлек территориясендә эшчәнлек алып баручы социаль юнәлешле коммерцияле булмаган оешмаларга ярдәм күрсәтү өчен билгелэнгән мөлкәт.

22) жирлек чикләрендә жәмәгать тәртибен саклауны оештыру өчен билгелэнгән мөлкәт.

1.1. Жирлекләр милкендә жирлекләрнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү буенча вәкаләтләренә тормышка ашыру өчен кирәк булган башка мөлкәт булырга мөмкин.

2. Муниципаль берәмлекнең әлеге статьяның 1 өлеше таләпләренә туры килми торган мөлкәткә милек хокукы барлыкка килгән очракларда күрсәтелгән мөлкәт яңадан профильләштерелергә (мөлкәтнең максатчан билгеләнешен үзгәртү) яисә читләштерелергә тиеш. Мондый мөлкәтне читләштерүнең тәртибе һәм сроклары федераль закон белән билгеләнә.

77 нче Статья. Жирлекнең муниципаль мөлкәтенә ия булу, файдалану һәм алар белән эш итү

1. Жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителә торган жирлек жирле үзидарә органнарының норматив хокукый актлары нигезендә мөстәкыйль рәвештә муниципаль мөлкәткә ия, файдалана һәм аның белән эш итә.

2. Жирле үзидарә органнары муниципаль мөлкәтне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына һәм жирле үзидарә органнарына вакытлыча яки даими файдалануга тапшырырга хокукы

башка муниципаль берәмлекләренә читләштерергә, федераль законнар нигезендә башка алыш-бирешләр ясарга.

78 нче Статья. Муниципаль казна предприятиеләре, учреждениеләре һәм хужалык жәмгыятьләре

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары әлеге устав белән билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә муниципаль казна предприятиеләре һәм учреждениеләрен төзергә, үзгәртеп корырга һәм бетерергә, хужалык жәмгыятьләрен, шул исәптән жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен муниципальара жәмгыятьләр төзүдә катнашырга хокуклы.

2. Жирле үзидарә органнары жирлек исемненн муниципаль казна учреждениеләре йөкләмәләре буенча субсидиар жавап бирә һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә аларның үтәләшен тәмин итә.

79 Статья. Жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре

Жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, законнарда башкача билгеләнмәгән очракта, шартнамә нигезендә төзелә.

ХІІІ. ЖИРЛЕКНЕҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

80 Статья. Жирлек бюджетының үз бюджеты бар.

1. Жирлек бюджеты жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты рәвешендә эшләнә һәм раслана.

2. Жирлек бюджетында жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга жибәрелә торган керемнәр һәм жирлекнең федераль законнары һәм законнары белән жирле үзидарә органнары тарафыннан тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итү өчен бирелгән субвенцияләр, шулай ук күрсәтелгән керемнәр һәм жирлек бюджетының тиешле чыгымнары исәбеннен гамәлгә ашырыла торган субвенцияләр аерым карала.

3. Жирлекнең жирле үзидарә органнары федераль законнарда һәм Россия Федерациясенә алар нигезендә кабул ителә торган башка норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә жирлекнең бюджеты үтәләше турында Федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яисә) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына хисап тапшыралар.

81 нче Статья. Жирлектә бюджет процессы

1. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау, үтәү һәм аның үтәләшен контрольдә тоту жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль башкарыла. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау һәм үтәү тәртибе Россия Федерациясе Бюджет кодексы, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән

билгеләнә.

2. Жирлек бюджеты проекты, жирлек бюджетының үтәләше турындагы карары, жирлек бюджетының үтәләше турындагы еллык хисап, квартал саен жирлек бюджеты үтәләше һәм жирле үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләре, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләре саны турындагы белешмәләр, аларны акчалата тоту чыгымнарын күрсәтеп, рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

3. Жирле салымнар турында муниципаль норматив хокукый актларга, жирлек Советының бюджет хокук мөнәсәбәтләрен җайга салучы, Чираттагы финанс елында һәм план чорында үз көченә керә торган муниципаль норматив хокукый актларына үзгәрешләр кертү турында жирлек Советының муниципаль норматив хокукый актлары жирлек советына чираттагы финанс елына һәм план чорына жирле бюджет турында карар проекты керткән көнгә кадәр 10 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш план чоры.

4. Жирлек бюджеты проекты өч елга (Чираттагы финанс елы һәм план чорына) төзелә һәм раслана.

5. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты жирлекнең чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәмин итү максатларында жирлекнең социаль-иқтисади үсешен фаразлау нигезендә төзелә.

6. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты жирлек башкарма комитеты тарафыннан Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның таләпләрен үтәп кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге Устав нигезендә билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда төзелә.

7. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты төзүгә нигезләнә:

Россия Федерациясе Президентының Бюджет Юлламасы;

Татарстан Республикасы Президентының Татарстан Республикасы Дәүләт Советына Юлламалары;

жирлекнең социаль-иқтисади үсеш фаразы;

жирлекнең бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре.

8. Жирлекнең Чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты турындагы карарда бюджетның төп характеристикалары булырга тиеш, аларга бюджет керемнәренең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты керә.

9. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карарда, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетлары арасында, әгәр алар Россия Федерациясе бюджет законнарында билгеләнмәгән булса, керемнәрне бүлү нормативлары булырга тиеш.

10. Жирлек бюджеты турындагы карар белән жирлек бюджеты керемнәренең Баш администраторлары исемлеген; жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганаclarының Баш администраторлары исемлеген билгеләнә;

Чираттагы финанс елына һәм план чорына чыгымнар ведомство структурасында бюджет ассигнованиеләрен бюджет чыгымнары классификациясенә бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары һәм төрләре буенча бүлү;

гавами норматив йөкләмәләрне үтәүгә юнәлдерелгән бюджет ассигнованиеләренең гомуми күләме;

башка бюджетлардан алына торган һәм (яисә) Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларына чираттагы финанс елында һәм план чорында бирелә торган бюджетара трансфертлар күләме;

жирлек бюджетының беренче елга шартлы рәвештә раслана торган (расланган) чыгымнарының гомуми күләме жирлек бюджеты чыгымнарының 2,5 процентыннан да ким булмаган күләмдә, икенче елга план чорына жирлек бюджеты чыгымнарының гомуми күләменең кимендә 5 проценты күләмендә;

Чираттагы финанс елына һәм план чорына Россия Федерациясе Бюджет кодексының 96 статьясында билгеләнгән жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганаclarы;

муниципаль эчке бурычның иң югары чиге елның 1 гыйнварына, Чираттагы финанс елыннан һәм план чорыннан соң килә торган торышына, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурычның югары чиген күрсәтеп;

жирлек бюджетының Россия Федерациясе Бюджет кодексы белән билгеләнгән башка күрсәткечләре һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы жирлек Советының муниципаль норматив хокукый актлары.

11. Жирлекнең Чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты турында карар проекты расланган бюджетның план чоры параметрларын үзгәртү һәм аларга бюджет проектының план чорының икенче ел параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Жирлекнең Чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты турында карар проекты расланган план чоры бюджеты күрсәткечләрен ачыкый һәм төзелә торган бюджетның икенче елы күрсәткечләрен раслай.

Жирлек бюджеты расланган план чоры параметрларын төгәлләштерү күздә тотыла:

1) Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлекнең бюджеты турында карар проекты карау предметы булган күрсәткечләргә төгәлләштерү;

2) жирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасының расланган күрсәткечләрен арттыру яки кыскарту йә аңа жирлек бюджетының өстәмә максатчан статьялары һәм (яисә) чыгымнары төрләре буенча бюджет ассигнованиеләрен кертү.

5. Жирлекнең Чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты турындагы карар проекты белән бер үк вакытта жирлек Советына тапшырыла:

Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлекнең бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;

агымдагы финанс елының үткән чорында жирлекнең социаль-иқтисади үсешенең башлангыч нәтижәләре һәм агымдагы финанс елында жирлекнең социаль - иқтисади үсешенең көтелгән нәтижәләре;

Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлекнең социаль-иқтисади үсеше фаразы;

жирлекнең Чираттагы финанс елына һәм план чорына берләштерелгән бюджетының төп характеристикалары (керемнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты) фаразы;

жирлек бюджеты проектына аңлатма язуы;

бюджетара трансфертларны бүлү методикалары (методикалар проектлары) һәм исәпләүләре;

муниципаль бурычның югары чиге Чираттагы финанс елы ахырына һәм план чорының һәр ел ахырына;

Чираттагы финанс елына һәм план чорына муниципаль эчке бурыч алулар программасы проекты;

Чираттагы финанс елына һәм план чорына муниципаль гарантияләр программалары проектлары;

агымдагы финанс елына көтелгән бюджет үтәлешен бәяләү;

жирлек Советы, жирлек Ревизия комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән элеге органнарның бюджет сметалары проектлары жирлек башкарма комитеты белән элеге бюджет сметаларына карата каршылыклар килеп чыккан очракта тапшырыла;

Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм элеге устав белән билгеләнгән башка документлар һәм материаллар.

13. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проектын төзү жирлек башкарма комитеты тарафыннан Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә кабул ителә торган федераль законнар нигезендә гамәлгә ашырыла һәм бәяләмә бирү өчен жирлекнең ревизия комиссиясенә жиберелә.

14. Жирлек башкарма комитеты жирлек Советы каравына Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлекнең бюджеты турында карар проекты агымдагы елның 15 ноябренән дә соңга калмыйча кергә.

15. Жирлек бюджеты турындагы карар проекты карау һәм аны жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты белән билгеләнгән раслау тәртибе Чираттагы финанс елының 1 гыйнварыннан бюджет турындагы карарның үз көченә керүен, шулай ук күрсәтелгән карар белән Россия Федерациясе Бюджет кодексының 1841 статьясы нигезендә күрсәткечләрне һәм характеристикаларны раслауны күздә тотарга тиеш.

16. Жирлек бюджеты турындагы карар 1 гыйнвардан үз көченә керә һәм, әгәр Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм (яисә) жирлек бюджеты турындагы карарда башкасы каралмаган булса, финанс елының 31 декабренә кадәр гамәлдә була.

Жирлек бюджеты турындагы карар аны билгеләнгән тәртиптә имзалаганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча рәсми бастырып чыгарылырга тиеш.

17. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек бюджетының баланслануын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салу, бюджет процессын гамәлгә ашыру, муниципаль бурычның дефициты, күләме һәм структурасы, жирлекнең бюджет йөкләмәләрен үтәү буенча билгеләнгән федераль законнарны һәм Татарстан Республикасы законнарын үтәүне тәмин итәләр.

1. Муниципаль ихтыяжлар өчен товарлар китерүгә, эшләр башкаруга, хезмәтләр күрсәтүгә заказлар урнаштыру " дәүләт һәм муниципаль ихтыяжлар өчен товарлар китерүгә, эшләр башкаруга, хезмәтләр күрсәтүгә заказлар урнаштыру турында «21.07.2005 елдагы 94-ФЗ номерлы Федераль законда каралган тәртиптә гамәлгә ашырыла.

2. Товарлар китерүгә, эшләр башкаруга һәм хезмәтләр күрсәтүгә муниципаль заказ бюджет йөкләмәләре лимитлары чикләрендә түләнә.

3. Муниципаль заказны формалаштыру, урнаштыруны тәэмин итү, үтәү һәм үтәүне контрольдә тоту тәртибе федераль законнар һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актлары нигезендә жирле үзидарә органнарының норматив хокукый актлары белән билгеләнә.

83 Статъя. Жирлек гражданның үзара салымы чаралары

1. Гражданның үзара салым акчалары дигәндә жирле әһәмияттәге конкрет мәсьәләләргә хәл итү өчен башкарыла торган Гражданның бер тапкыр бирелә торган түләүләргә аңлашыла. Гражданның үзара салым тәртибендә түләүләр күләме жирлекнең барлык халкы өчен тигез күләмдә билгеләнә, халык саны жирлекнең гомуми саныннан 30 проценттан артып китә алмаган аерым категория гражданныдан кала, алар өчен түләү күләме киметелергә мөмкин.

2. Гражданның бер тапкыр түләүләргә әлегә статъясындагы 1 өлешендә күрсәтелгән түләүләргә кергү һәм файдалану мәсьәләләргә жирле референдумда хәл ителә.

84 нче Статъя. Муниципаль бурыч (Муниципаль бурыч)

1. Жирлек жирлек бюджеты кытлыгын финанслау һәм бурыч йөкләмәләргә түләү максатларында, федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә, муниципаль эчке бурыч алуларны гамәлгә ашырырга хокукы.

2. Жирлек исеменнән муниципаль бурыч алуларны гамәлгә ашыру хокукы Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә жирлекнең башкарма комитетына бирелә.

3. Агымдагы финанс елы башына жирлек бюджеты акчалары калдыклары агымдагы финанс елында жирлек бюджеты турындагы карар белән жирлек бюджеты кытлыгын финанслауның күрсәтелгән чыганагы сыйфатында каралган акчалар күләменнән артып киткән касса өзеклекләргә кашлауга жибәрелергә мөмкин.

85 нче Статъя. Жирлекнең жирле бюджеты үтәлеше

1. Жирлекнең жирле бюджеты үтәлеше Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә башкарыла.

2. Жирлек бюджеты кассаның бердәмлеге һәм чыгымнарның ведомство буйсынуы нигезендә башкарыла.